

Наталя Старченко

УМОЦОВАНІ — ПРОКУРАТОРИ — ПРИЯТЕЛІ. ХТО ВОНИ? (становлення інституту адвокатури на Волині в кінці XVI ст.)

На Віленському сеймі 1547 р. шляхта звернулася до великого князя з проханням скасувати інститут адвокатури і замінити у судовому процесі «прокураторов наемних», перейнятих передовсім власними інтересами, на «приятелів». Цим самим шляхетський соціум демонстрував своє неприйняття відкрито декларованих стосунків інтересу і розрахунку між соціальними акторами, утверджуючи натомість цінність «приятельських» зв'язків. Порада шляхті від великого князя була — прокураторів не наймати, відтак вони «ни оть кого ничего справовати не будут»¹.

Як давали собі раду з такими настановами регіональні шляхетські спільноти після введення в дію земських повітових судів, які і ставали для більшості шляхти ареною судових баталій за участю адвокатів? З яких соціальних груп рекрутувалися «приятелі», в «праве уметные»? На чому полягали секрети ад-

вокатської майстерності? Як склалися стосунки поміж адвокатом і клієнтом і яким чином оплачувався адвокатський труд? Врешті, якими були шанси адвокатів на просування шаблями ієрархічної драбини певного соціуму?

На всі ці питання історіографія поки що пропонує лише часткові відповіді². Тож як «експериментальний майданчик» для побудови певних теоретичних моделей ми пропонуємо Володимирський повіт Волинського воєводства. Джерельною базою будуть переважно земські актові книги від початку дії володимирського земського суду (1566 р.) до межі XVI–XVII ст.

«Умоцований приятель мій»

На початку зауважимо деякі термінологічні особливості поняття «адвокат». Найчастіше на Волині уживалася лексема «умоцований приятель мой»,

¹ Борисенко С. Утворення професійної адвокатури в Литовсько-руській державі // Праці комісії для вивчення Західно-руського та українського права. — К., 1927. — Вип. 3. — С. 144–145.

² Праця Борисенка стосується складання адвокатури при великокнязівській канцелярії у першій половині XVI ст. до видання II ЛС. Окремі аспекти запропонованої нами теми розглядаються у роботах Н. Яковенко, див.: Шляхетська правосвідомість у дзеркалі обігу правової літератури на Волині і Наддніпрянщині (у друці); Пародії і жарти в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // Український археографічний щорічник. — К., 1993. — Вип. 2. — С. 161–168; Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 1993. Інститутів адвокатури на теренах Корони Польської і Великого князівства Литовського присвячені також роботи: Rafacz J. Zastępcy stron w dawnym procesie polskim // Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego Akademji Umiejętności. — Kraków, 1923. — Т. 38. — Nr 8; Lewin I. Palestra w dawnej Polsce // Pamiętnik Historyczno-prawny. — Lwów, 1936. — Т. XVIII. — Z. 1.; Vetulani A. Zastępstwo procesowe w Polsce przed statutami Kazimierza // Pamiętnik Historyczno-prawny. — Lwów, 1925. — Т. I. — Z. 4.

тобто уповноважений на ведення судових справ, значно рідше — «прокуратор»³. Можемо припустити, що для шляхетського загалу поняття «прокуратор» асоціювалося з особою найманого адвоката, «умоцований приятель», своєю чергою, вказувало на той тип стосунків, до якого прагнула шляхетська спільнота. Ці терміни використовуються у статутівій лексиці як рівнозначні, однак з переважанням використання саме назви «прокуратор», що свідчить про вплив коронного права на творення певних норм статуту. Вкрай рідко в судовій практиці зустрічається термін «пленипотент»⁴. Тож ми користуватимемося терміном «умоцований» як найпоширенішим у XVI ст, а також його сучасними аналогами «уповноважений» та «адвокат». В польській історіографії прижилися питомі для території Корони Польської терміни «прокуратор» і рідше — «пленипотент», а також їхній аналог — «zastępcza stron». Для території Великого князівства Литовського (далі — ВКЛ) смислове наповнення поняття «заступник сторін», що фіксується у Литовських Статутах (далі — ЛС) (II ЛС — розд. 4, арт. 31⁵) різнилося від поняття «умоцований» чи «прокуратор», оскільки заступник брав на себе всю відповідальність за результат процесу у визначених правом випадках.

«Умоцований» же лише представляв інтереси сторони у суді.

Підставою представницьких повноважень особи у судовому процесі була наявність «моци зуполной» — листа з наданням повноважень від довірителя. II ЛС (розд. 4, арт. 32) регулював процедуру оформлення «моци» таким чином: повноваження мали надаватися безпосередньо перед земським чи гродським судом; знатніша шляхта («суть печатей значныхъ») могла уповноважувати адвоката листовно, засвідчивши достовірність документа печаткою і власним підписом, у випадку ж неписьменності довірителя обов'язковим було оформлення через суд; наближеність до канцелярії чи хвороба сторони, що надавала «моц», дозволяли «умоцувати» іншу особу листом, засвідчивши його правдивість своєю печаткою і додатково печаткою іншого знаного шляхтича. Судова практика не відбігала від зазначених нормативних приписів⁶.

Прикладом «умоцованого» листа може бути письмове повноваження князя Ярослава Раполовського з дружиною Барбарою Козинською своєму адвокату: «Посылаемъ умоцованого служебника нашего Миколая Яновича Залапонского, давши даемъ ему моцъ зуполную на тот позовъ о тые кгрунты наши и вси речи верху помененые и в позве доложоные

³ Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі — ЦДІАУК). — Ф. 27, оп. 1, спр. 1. — Арк. 18; Там само. — Спр. 4. — Арк. 170; Там само. — Спр. 3. — Арк. 3; Там само. — Спр. 5. — Арк. 151.

⁴ ЦДІАУК. — 27, оп. 1, спр. 1. — Арк. 131 зв.; Там само. — Спр. 10. — Арк. 93–95.

⁵ II ЛС цитується за виданням: Статут Великого князства Литовского 1566 года // Временник Императорского Московского Общества Истории и Древностей Российских. — М., 1855. — Кн. 23.

⁶ Дотримання правових приписів шляхетським загалом підтверджується наступними фрагменти судових справ: «умоцовавши умоцованого от себе тут же у суду приятеля своего..., давши ему на всемъ зуполную моцъ у права мовити, зыскъ и страту мети» (Ф. 27, оп. 1, спр. 1. — Арк. 131); «положил выпис с книг кгородских володимерских, в котором сознавае Юревая Овлочимская, ставши обличне на вряде замку господарского володимерского..., поручиламъ тую речъ, моцъ зуполную, зыскъ и страту дала» (Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 90 зв. — 91); «прошу, абы тое мое злецене моцы до книг записано было» (Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 101); Бартош Витвинський «в суду стоячи, злецыл от себе у права реч мовити приятелеви своему пану Григорию Копотю» (Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 115); «показал перед судом пленипотенцию тоест лист умоцованыи», е підпис і печатка довірителя, а також печатки «никоторых людей добрых» (Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 46).

против пану Малинському мовити, отпор чинити, у права позов збивати и во всем ведле права поступовати, такъ властне яко быхмо мы сами особами своими тут были, *примуючи от него во всемъ томъ зыскъ и страту*. И просили нас, абы ся мы тое сознанье их до книгъ земскихъ володимерскихъ записатъ дали, с которыхъ книгъ умоцovanаны од ихъ милости Миколаи Яновичъ Залопонский выпис подпечатми нашими себе взялъ»⁷.

«Моц» обов'язково містила зобов'язання довірителя щодо виконання ним судового рішення незалежно від результату, а також інколи в ній наголошувалося на праві адвоката вибирати форму залагодження справи — через судовий процес чи вдаючися до надзвичайно поширеного на Волині позасудового виміру справедливості — суду «полюбовного»: [моц дається] «на зыски, чого Боже вховаи, на страту, так тежъ и на вгуду *приятелскую*; доводити так правом, яко и вгудою, если бы до того пришло, кончити дала»⁸. Повноваження могли надаватися адвокату на ведення однієї чи кількох конкретних справ⁹, а також могли носити загальний характер.

Хто ж займався адвокатською практикою на Волині?

Входження після Люблінської унії трьох «українських» воєводств — Во-

линського, Київського і Брацлавського до складу Корони Польської витворило феномен ексклюзивного права на цих територіях щодо інших коронних земель, оскільки за ними залишилося право судитися II Литовським Статутом. Ціннісність «власного» права виявлялася, зокрема, у відмові використання приписів коронних законодавчих актів як допоміжних у правових колізіях, які не регулювалися Волинським статутом чи волинським правом¹⁰ (таку назву з часом отримав II ЛС): «в инквизицию, которое в *праве волинскомъ* не маемъ, отповедати не повинна»¹¹.

З часом устальюється думка, якою охоче оперували місцеві юристи-практики — дозволяється те, що не забороняється законом: «чого правом не заборонено, волно кождому з розуму и з слушности, которая есть душою права вшелякого»¹². Особливість правової ситуації сприяла творенню регіональної ідентичності у обивателів цих земель. Тож вимога осілості адвокатів (в межах *всього* (виділене тут і далі мною. — Н. С.) Великого князівства Литовського як обов'язкова умова адвокатської практики (I ЛС — розд. 6, арт. 9; II ЛС — розд. 4, арт. 34; III ЛС — розд. 4, арт. 56), звужувалася до меж трьох воєводств¹³. Однак настанова підсудності шляхти су-

⁷ ЦДДАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 86.

⁸ Там само. — Спр. 4. — Арк. 79 зв.

⁹ Справа була відхилена на тій підставі, що «моц» дана «для інших справ» (ЦДДАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 98); «лист умоцovanаны... не ест ведле права справованы, то ест ижъ в немъ року, от которого часу або якого нароженья не ест описано» (Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 136 зв.).

¹⁰ II ЛС дозволив керуватися «прикладом інших прав хрестиянских» (розд. 4, арт. 54) в разі існування лагун у правовому кодексі, однак, попри спорадичне його використання у правовій практиці українських земель, різниця між волинським правом і іншими законодавчими пам'ятками усвідомлювалася досить гостро.

¹¹ ЦДДАУК. — Ф. 27, спр. 9. — Арк. 111 зв.; «Жадная особа и сам корол его милост з радою своею ничого нового становити не может, опроч соиму с призволения воєводства того водле привилею своего при привернеью до Коруны» (Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 149 зв.).

¹² Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 11. — Арк. 164 зв.—167 зв.

¹³ Ширше про творення регіональної ідентичності за рахунок особливостей правової ситуації на матеріалах, дотичних до адвокатури, див. у моїй публікації: *Правова ситуація на Волині XVI ст. // Київська старовина. — 1999. — № 5. — С. 26–31.*

довим установам повітів, де зосереджувалася її нерухомість, проблематичність доведення осілості («поневаж жаден осилости своее завжды у ворку носит не может»¹⁴), потреба «знаності» особи адвоката шляхетським загалом, що задавалася «приятельським» характером стосунків поміж ним і клієнтом, обмежувала дію адвокатських повноважень ще меншими територіальними одиницями — повітом («абы мел до справъ своих пленипотента мати оселого в том повете»¹⁵ чи воєводством).

Для визначення соціальних груп, які постачали адвокатські кадри для регіонального шляхетського соціуму, нами були зафіксовані усі особи, що виступали уповноваженими на ведення судових справ від сторін у земському суді Володимирського повіту упродовж 1566–1599 рр. (див. додаток). Перегляд номенклатури адвокатів переконливо засвідчує належність переважної більшості з них до

категорії слуг. Для 60–70-х років (як періоду становлення регіональної адвокатури) характерна неусталеність цієї групи, існування у судовому просторі значної кількості осіб з нетривалими, радше, випадковими, адвокатськими повноваженнями від своїх панів. Однак з-поміж різношерстного кола «умоцованих» досить швидко виділяється професійна група, яка поза виконанням служебницьких функцій обслуговувала потреби обивателів повіту. Придивімося до них ближче з урахуванням таких двох обставин як осілість і / чи статус слуги чи клієнта.

Частина адвокатів належала до місцевих волинських родів. З-поміж невеликої групи володимирського зем'янства своєю активністю як «умоцованого» до 80-х років виділяється Федір Калусовський, за своїм родинним становищем і особливостями кар'єрного зростання, схоже, клієнт князя Костянтина Острозького¹⁶. Адвокатська практика Федора при-

¹⁴ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 130 — 133 зв.

¹⁵Там само. — Спр. 12. — Арк. 346 зв.

¹⁶Родина Калусовських традиційно перебувала у сфері впливу князів Сангушків. Так, Петро Калусовський фіксується на кількох приватних документах князя Федора Сангушка Несухоїзького. Його син Іван Петрович виступає володимирським гродським суддею (ЦДІАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 1–6 (1566 — січень 1572)). 1566 р. в одній із справ Калусовських з'являється як служебник кн. Костянтина Острозького (ЦДІАУК. — Ф. 25, оп. 1, спр. 8. — Арк. 195–197 зв. Семен Костюшкович Хоболтовський — намісник турійський кн. Федора Сангушка (Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 13. — Арк. 8 зв.). Кн. Михайло Чорторийський у Варшаві клопочеться про уряд володимирського підкоморія для Федора, однак безуспішно: [маючи з собою] «немало зацных а поцтивых людеи, приятели своих, вивевши деи из стороны своее уряд подкоморский врожогого пана Федора Калусовского, коморника полного повету Володимерского» (ЦДІАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 13. — Арк. 21 зв. (1580 р.)). На наявність високої протекції вказує отримання невдовзі потому Федором посади володимирського городничого (дата надання — 20.03.1581 р. (Там само. — Спр. 14. — Арк. 154 зв. — 155), яку до нього обіймав пан Василь Загоровський. (Про патронально-клієнтарні стосунки див., зокрема: Genealogia. Władza i społeczeństwo w Polsce średniowiecznej. — Тогуі, 1999).

Спробуємо висловити деякі припущення з приводу розподілу сфер впливу у Володимирському повіті між князями Сангушками і Острозькими. Під час старостування князя Костянтина Острозького (по смерті кн. Федора Сагушка Несухоїзького) слуги Острозького на урядах сусідствували зі слугами дому князів Сангушків Несухоїзьких. Цьому сприяли близькі родинні зв'язки обох князівських родів і призначення князя Костянтина Острозького опікуном дітей спочатку князя Федора, а згодом — його сина Романа Сагушків. Під опіку в цьому разі переходили не лише діти і маєтність, але і слуги, які починають іменуватися слугами князя Острозького. Неформальність такого переходу засвідчують функції Андрія Заленського (Зеленського) (слуги покійного на той час кн. Романа Федоровича) як слуги «для особливих доручень» князя Костянтина («...w mych potrzebach zlecіem z Tobą mówić sładze swemu Andrzejowi Zaleskiemu. Proszę daj mu wiare wysłuchawszy» (В. Кórn., 11617, odpis z coll. Autogr. 223, k. 64). На клопотання Острозького Заленський отримує і уряд володимирського земського судді (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 132–132 зв.), продовжуючи в той же час вважатися слугою Романа Романовича Сангушка, на що вказує земельне надання з руки останнього (Там само. — Арк. 186–188). Активний адвокат князя Романа Федоровича

пинається майже одночасно з призначенням його спочатку володимирським коморником, а трохи згодом — городничим. Схоже, що таким же клієнтом князя Острозького за сімейним статусом є і осілий у Володимирському повіті Матіаш Іваницький, син гродського судді Лазаря Іваницького¹⁷, який пройшов шлях від адвоката до володимирського коморника (1609 р.)¹⁸ і володимирського гродського писаря (1513 р.). До цієї ж групи належать також Андрій Черневський¹⁹, син службника Михайла Свиноського і сам слуга Андрія Фірлея, якому вдалося за вказаний період суттєво поправити своє матеріальне становище. Богуш Заєць походив з бояр князів Сангушків Несухойських, був урядником на маєтку князів, однак за рахунок адвокатського досвіду повернув отчизну, утвердився як осілий шляхтич, досить вигідно вибудував шлюбні стратегії своєї родини (ширше про нього нижче).

Михайло Линевський з синами Абрамом і Михайлом — представники середньої шляхти, осілої у Луцькому повіті. 1581 р. Михайло фіксується як волинський поборця²⁰. За становищем, схоже, клієнт. Серед постійно діючих «умоцованих» фігурує і Андрій Дахнович, слуга князя Острозького, який згодом спеціалізувався на наданні юридичних послуг спочатку Іпатію Потію²¹, а пізніше — Кирилу Терлецькому²². Побував на уряді коморника, «человека доброго, шляхтича учтвого и осилого, в праве посполитом умиетного, в цнотах всех добре залецоного»²³.

Серед постійно діючих адвокатів, всупереч забороні займатися адвокатською практикою судовим урядовцям (П ЛС, розд. 4, арт. 34) — гродські писарі Андрій Романовський, Яким Стрив'язький і Станіслав Кандиба²⁴, слуги володимирського старости кн. Костянтина Острозького. Проти повноважень Кандиби як адвоката, щоправда, одного разу таки

Богуш Заяць (див. додаток) після смерті свого патрона теж іменується слугою князя Костянтина Острозького, виступаючи від його імені не лише у майнових справах підопічних Острозького — Сангушковичів, а і у важливих земельних процесах самого Костянтина Острозького (ЦДІАУК. — Ф. 25, оп. 1, спр. 460. — Арк. 639, 1583 р.).

¹⁷Суддівство обіймає з березня 1573 р. (ЦДІАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 7). 1572 р. Лазар Іваницький фіксується посеред судей полюбовних кн. Острозького у його суперечці з Михайлом Мишкою Варковським (Там само. — Ф. 25, оп. 1, спр. 13. — Арк. 246–248).

¹⁸Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 2. — Арк. 19, 1609 р.

¹⁹Про осілість батька Андрія — Павла див.: Волинські грамоти XVI ст. — К., 1995. — С. 19–21, 59–61, 78–80. Андрій заокруглює свою частину отчини за рахунок купівлі братової частини у Марковичах і Плискові (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 7. — Арк. 429 зв. — 433 зв. (1592 р.) Бере за дружину Ядвігу Павловську, дочку Андрія Павловського, слуги підстарости і успішного адвоката, що досить активно за рахунок застав і купівель у Володимирському повіті зібрав маєтність. По дружині Андрій узяв 500 кіп грошима і 500 — в речах. Має у заставі в 600 копах маєток Тумин (Там само. — Ф. 27, спр. 9. — Арк. 31–32, 1594 р.). Купує у кн. Михайла Чорторійського маєток Молників за 7000 золотих польських (Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 397 зв. — 398 зв.).

²⁰Там само. — Ф. 25, оп. 1, спр. 23. — Арк. 119. Відсутність у судових актах, а також у тестаменті Михайла (Ф. 26, оп. 1, спр. 11. — Арк. 115–117 зв.) ідентифікації його як службника одночасно з непоганими позиціями на Волині, вказують на існування зв'язку «послуги-покровительство», характерного для патронально-клієнтарних стосунків.

²¹Архив Юго-Западной России. — Ч. 1. — Т. 4. — К., 1883. — С. 328–329.

²²Пам'ятки. Архів Української Церкви / Упор. Довбищенко М.. — К., 2001. — С. 132.

²³ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 9. — Арк. 184–184 зв., 25.10.1595 р.

²⁴Про осілість Романовського і Стрив'язького, зокрема, див. поборовий реєстр 1580 р. (AGAD, odz. I, sygn. 31, Archiwum Skarbu Koronnego, S. 502–502 od.). Цікавою є також справа про вивід шляхетства троюрідним братом Станіслава Кандиби у Городельському повіті (герб Порай), див.: ЦДІАУК. — Ф. 26, оп. 1, спр. 19. — Арк. 355–359.

подавався протест у земському суді, однак до уваги прийнятий не був:

«Пан Кандыба слушным умоцovanым не толко в таковои справе, але и каждой инои слушне умоцovanым прокуратором быти не может водле права артикулу тридцат четвертого в разделе четвертом, кгда ж деи есть писаром присяглым судовым кгородским володимерским, чого право посполитое боронит»²⁵.

За рахунок надань за адвокатські послуги нерухомості формує свою земельну осілість Іван Бобрикович, писар владики володимирського і берестейського Феодосія, пізніше — Мелетія Хребтовича²⁶.

Станіслав Петровський, що походив з Любельського повіту, засвідчує у кременецькому земському суді надання йому нерухомості у маєтку Порохне від кн. Владислава Збаразького²⁷. У 1581 р. фіксується як слуга луцького старости князя Олександра Пронського і підстароста луцький²⁸. До прибульців, що за допомогою адвокатури утверджувалися в ролі «людей добрих», належить Ян Стемпковський, найскоріше, родич Матея Стемпковського, слуги кн. Збаразького, луцького гродського судді, а пізніше — луцького підстарости²⁹. З допомогою адвокатської практики і, таким чином, близькості до гродської і земської канцелярій, стабілізував своє перебування в колі шляхетської спільноти прибулець з

холмського повіту міський писар Адам Мисевський³⁰. На жаль, ми не знайшли згадок про походження Павла Реховського, який активно практикує як адвокат не лише у Володимирському, але і у Кременецькому повіті³¹. Кар'єрним злетом його можна вважати уряд київського гродського писаря у 1609–1626 рр. Не вдалося нам також ідентифікувати особу Яна Пилитовського, який досить активно займалися адвокатською практикою у Володимирському повіті.

Тож на кінець XVI ст. присутність адвоката у ході судового процесу стає настільки звичною річчю, що навіть самі «професіонали» власні справи воліють залагоджувати через когось із колег (див. додаток). Наявність при канцелярії групи професійних адвокатів підтверджує, зокрема, і фрагмент судової справи, датованої 1636 р.: «...туть у Володимери, хоча и есть тыхъ *правниковъ с пять albo шесть*, жадное рады не ведати для которе причины засягнути и порадити не моглемъ»³².

Формування адвокатури за рахунок служебників, у значній кількості випадків прибульців з території Корони, які шукали свого щастя по шляхетських і князівських дворах Волині, гостро ставило питання їхньої осілості. Ставлення шляхетського загалу до такого неосілого слуги влучно висловив Андрій Кисіль: «Тобе веры не даю, жеи ты есть корунный человекъ, *осядлости тут не маешъ*»³³.

²⁵Там само. — Спр. 7. — Арк. 147 зв.—150.

²⁶Там само. — Арк. 46 зв. — 47 зв.; Арк. 427–429.

²⁷Там само. — Ф. 22, оп. 1, спр. 7. — Арк. 39 зв.—40.

²⁸Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 14. — Арк. 207 зв. — 208.

²⁹Яковенко Н. Українська шляхта... — С. 209.

³⁰ЦДАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 11. — Арк. 16 зв.

³¹Там само. — Ф. 22, спр. 9. — Арк. 211–211 зв., 175; Спр. 12. — Арк. 74, 114. Григорій Сенюта Ляховецький призначає Павла одним із опікунів дружини і дітей (Там само. — Спр. 16. — Арк. 144 зв.) Фіксується його перебування у маєтку Воронівці (Кременецький земський суд. Описи актових книг. — К., 1959. — Вип. 1. — С. 138.

³²ЦДАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 71. — Арк. 580.

³³Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 3. — Арк. 69.

Що ж передбачала адвокатська осілість і на який спосіб відбувалося її підтвердження у суді? Передусім, власники доброї шляхетської осілості (отчини) були знані в межах Волинського воєводства, тож і не потребували засвідчення своєї належності до кола обивателів:

«...о мне, шляхтичу родовитом, старожитном, паны обователи тутошние браславские добре ведають, ижем есть оселыи в земли Волинской, в повите Луцкомъ на иминью моем дедичном Линеве»³⁴.

Процедура ж засвідчення осілості особи у іншому воєводстві зводилася до підтвердження її присутньою у суді шляхтою³⁵. На такий же спосіб, через свідчення у суді Богуша Зайця, доводиться осілість його повнолітнього сина Миколи, оскільки невиділені батьком дорослі діти вважалися «голоотою»³⁶.

Існування хай навіть мінімальної нерухомості, підтверженої купчим листом, теж приймалося за слушне:

«...маю оселост в том повете под его милостю отцем владыкою володимерским за пенези купленую вечностю...,

кгрунт до третее мерки у млыне хрипалицком належачии на вечност»³⁷.

У іншому випадку була прийнята за осілість більш ніж сумнівна нерухомість — посаг дружини шляхтича з Холмського повіту, Станіслава Жеготи, записаний на маєтності її батька, яку той, своєю чергою, мав у маєтку Тупали від свого пана, князя Коширського³⁸. Однак непевність такого роду осілості часто тягла невизнання її суддями:

«...умоцованные стороны поводовое тое sprawy отпраовати не могут, бо оселости жадное водле права себе записаное и служачое не мают, а и хотя и показывают якобы *оселост*, але то *оселост* *непевная*, бо толко застава во сту золотыхъ, яка показуетсе и то под паномъ, а ни до книг не зънана, ани урядовне подана ест, о которую от княжати Кошерского сут»³⁹.

Доведення ж своєї осілості Адамом Мисевським звелося до засвідчення не лише володіння ним нерухомості, до речі, доволі непевної, але і шляхетства двома свідками, родичами з боку матері і батька⁴⁰.

³⁴Крикун М. Епізод із землеволодільчих відносин шляхти у Брацлавському воєводстві в останній чверті XVI ст. // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Львів, 2000. — Вип. 35–36. — С. 104.

³⁵Там само. На важливість свідків у судовому процесі, зокрема, вказують такі фрагменти судових справ: «не може быти болшии документ на то, яко всех людей ведомост» (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 486); сторона вимагає підтвердження письмових свідчень осіб їхньою особистою присутністю у суді: «живыми светками, маючи их в права за плечима, а листы сами себе обмовит не могут» (Ф. 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 163 зв.).

³⁶ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 130–133 зв.

³⁷Там само. — Спр. 4. — Арк. 28.

³⁸Там само — Спр. 2. — Арк. 24.

³⁹Там само. — Спр. 11. — Арк. 227–228 зв.

⁴⁰Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 11. — Арк. 16 зв.: «Ставши у суду, збиваючи позовы, задал мне, якобы-х деи я не был *оселымъ в повете володимерскомъ* або в панстве его королевское милости. Оповедаломъ суду и жемъ ест яко в повете володимерскомъ, так теж и в повете холмском оселыи, и з народу отца и матки шляхтичъ поцтивыйи, которое деи оселости и шляхетства своего тепер доведечи, на вряде то показую, кривныхъ и повинныхъ и приятелей моихъ з отца и матки, братю мою ставлю, тоест меновите пана Богдана Ключского, земенина тутошного повету володимерского, а пана Матфея Стакорского, земенина повету холмского, тых, которые деи ведают, иж я оселост маю в повете холмском у Стакорю и в повете володимерскомъ Добрынску и в Гodeвичяхъ». Свідки визнали, що він є осілим і «з народу шляхетского» і довели своє свідчення присягою. Годевичі, на які посилається Мисевський, були маєтком кн. Курбського. Зміст тестаменту Мисевського теж

Неосілість адвоката допускалася лише у тому випадку, якщо сторона у судовому процесі нездатна була сама вести справу. Тож такій особі дозволялося за усним визнанням перед судом запросити уповноваженого (розд. 4, арт. 33). У справах, які загрожувати стороні, в разі програшу, смертю чи втраченою честі, адвокатом могла виступати будь-яка особа, прийнята за уповноважену.

Чи творили адвокати корпоративну групу? На жаль, ми не маємо прямих свідчень адвокатської солідарності, окрім факту набування адвокатської майстерності сином Богуша Зайця при Яну Пилитовському⁴¹. Однак є підстави твердити про складання клану судових урядовців, чи, ширше канцеляристів, і то не лише в межах повіту. Зокрема, індикатором цього процесу може бути існування шлюбного ринку в рамках групи. Продемонструємо це на кількох прикладах (див. таблицю 1).

Подібним індикатором може бути також номенклатура опікунів дітей і маєтності у тестаментях, чи свідків на приватних документах. Так, Адам Мисевський призначає опікунами свого швагера Андрія Романовського, володимирського підстаросту, і Станіслава Петровського, луцького підстаросту (і той і той додатково займалися адвокатською практикою)⁴². Михайло Линевський надає опікунські повноваження Матею Стемпковському, гродському луцькому судді

і Станіславу Кандибі, своєму зятю і володимирському гродському писарю⁴³. Повіреним своїх справ володимирський підкоморій Ян Бокій Печихвостський призначає тестаментом Андрія Дахновича⁴⁴. На купчому листі Дем'яна Павловича свідками виступають володимирський земський суддя Андрій Заленський і Федір Костюшкович Хоболтовський, син попереднього земського судді⁴⁵. Врешті, подібних справ не бракує.

Судова практика теж демонструє консолідацію канцеляристів. Так, гродські урядники звертаються до володимирського земського суду «именемъ товариша своего пана Андрея Романовского, писара к гродского володимирского» з проханням переглянути вирок як несправедливий. Користуючись деякими неусталеними у праві процедурними формальностями земський суд призупинив справу, що було на користь писарю⁴⁶.

Свирський, «чоловек в праве неуметный», у справі з Дем'яном Павловичем, гродським суддею, попросив про надання йому адвоката, оскільки він не міг «тое справы сам отпраовати». Однак отримати правну допомогу йому не вдалося внаслідок домовленості судді з адвокатами:

«Упросити есми никого не мог, а то за причиною пана судыною, и мушу сам на тую справу отпраовати, бо пан судя поведил, иж тые прокураторы, которых дей то ты, пане швакгре, просиш, я до справы своее первой упросил»⁴⁷.

свідчить про непевність осілості тестатора (Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — 299–301).

⁴¹ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 7. — Арк. 241 зв. (1592 р.).

⁴² Там само. — Спр. 6. — Арк. 299–301.

⁴³ Там само. — Ф. 26, оп. 1, спр. 11. — Арк. 117.

⁴⁴ Там само. — Арк. 241–243.

⁴⁵ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 7. — Арк. 114–119.

⁴⁶ Там само. — Спр. 6. — Арк. 26.

⁴⁷ Там само. — Спр. 10. — Арк. 375–378 зв. В даному разі фіксується порушення правового припису, за яким суд зобов'язаний був надавати адвоката на вимогу сторони, що не мала досвіду провадження судових тяжб («не вмеючи мовити»), а саме на невміння мовити у суді і посилався скривджений (розд. 4, арт. 33).

Таблиця 1. Шлюби в середовищі канцеляристів

№	Чоловік	Дружина	Джерело
1	Андрій Черневський, адвокат	Ядвіга Андріївна Павловська, дочка канцеляриста	Ф. 27, оп. 1, спр. 9. — Арк. 31–31 (1594 р.)
2	Іван Гнівошевич Овлочимський, брат володимирського земського писаря Юрія, свідка на віновому записі	Раїна Григорівна Киселева-Низкиницька, дочка володимирського земського підсудка	Ф. 27, оп. 1, спр. 9. — Арк. 39 зв.–40 зв. (1594 р.)
3	Михайло Гулевич, син Василя Гулевича, володимирського військового	Маруша Дем'янівна Павловичівна, дочка володимирського гродського судді	Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 463 зв.–465 (1596 р.)
4	Ян Заленський, син володимирського земського судді	Барбара Дем'янівна Павловичівна (див. вище)	Ф. 27, оп. 1, спр. 11. — Арк. 513–514 (1598 р.)
5	Станіслав Вориський, адвокат	Ганна Гулевичівна (свідки запису — Василь Гулевич (див № 3), Матіяш Іваницький — адвокат)	Ф. 27, оп. 1, спр. 11. — Арк. 564–565 зв. (1599 р.)
6	Григорій Кисіль Низкиницький, володимирський земський підсудок	Федора Лазарівна Іваницька, дочка володимирського гродського судді	Ф. 27, оп. 1, спр. 8. — Арк. 36–37 зв. (1593 р.)
7	Дем'ян Павлович, володимирський гродський суддя	Федора Гаврилівна Яковицька, підсудкова земська володимирська	Ф. 27, оп. 1, спр. 7. — Арк. 340 зв. — 341 зв. (1592 р.)
8	Станіслав Кандиба, володимирський гродський суддя	Михайлова Линевська	Ф. 26, оп. 1, спр. 11. — Арк. 117.

Володимирський городничий Василь Загоровський разом з гродським судом наїздить на вїтївський маєток («з помічю того ж вряду кгородского володимерского»)⁴⁸.

В межах групи канцеляристів існувала різна ступінь лояльності чи безпосередньої залежності поміж окремими її членами, що надавало амофного характеру цьому об'єднанню, і збільшувало ймовірність ситуативної солідарності. Так, спроба засвідчити Богушем Зайцем через возного факт образи своєї честі при свідках у суді володимирським підстаростою Федором Загоровським не вдалася, оскільки возні «пан Моисеи Дегтевский а пан Михайло Гноенский тое sprawy моее нигде инде на уряде *сознавати не хотели и не признавали*»⁴⁹.

Іншого разу возний Ждан Цирський відмовився нести лист митрополита Оні-

сифора до свого пана владики Феодосія, боячись його прогнівити: «перъво сего подаваломъ листъ митрополии владыцы его милости володимерскому в той же речи, тогъды деи *их милость на мене за зле мели*». Листовне нагадування возному від підстарости про вознівську присягу і обов'язки («чинилъ досыть присязе и въярови своему») наслідків не мало. Возний сказав, що він служить владиці і «пошол зараз борздо до замку владычьного, ...перестерегаючи в том владыку его милости»⁵⁰.

Отже, входження особи одночасно до кількох груп — родинних, служебницьких / клієнтарних, сусідських, приятельських, що незрідка конфліктували між собою, ставило її перед необхідністю вибору. Конкурентна боротьба за перерозподіл капіталу (фактичного і символічного) у кровноспорідненій родині

⁴⁸ Там само. — Спр. 4. — Арк. 11.

⁴⁹ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 10. — Арк. 355 зв. — 357 зв.

⁵⁰ Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 14. — Арк. 494–495 зв.

навряд чи сприяла її консолідації⁵¹. Тож найкоротша дистанція фіксується поміж членами родинних груп, що творилися внаслідок шлюбів, а також у взаєминах «пан-слуга». Службницькі/клієнтарні стосунки для всіх, від прибульця до представника місцевого роду, були джерелом реалізації різних за характером очікувань. Окрім того стосунки «пан-слуга» несли на собі слід квазіродинності, символічного зв'язку, скріпленого ритуалом («руки данням»), що тяжів до нерозривності⁵². Осілі роди Волині незрідка поколіннями перебували у сфері впливу того чи того «дому княжацького». Швагрівський зв'язок теж виникав як наслідок шлюбних стратегій, які ледь не в чистому вигляді представляли для груп практичний інтерес, до того ж він не передбачав родинного перерозподілу благ. Факти у середовищі представників канцелярії перехресних шлюбів (і швагрівських зв'язків) свідчать про консолідацію групи, однак цей тип стосунків охоплював лише невелику її частину (переважно судових урядників). Службницька/клієнтарна ж лояльність членів судової корпорації щодо своїх патронів була визначальною, а, відтак, для групи — відцентровою.

«Wysoka muzyka w głowię»

Справи, що розглядалися земським судом, переважно стосувалися спірних

питань, пов'язаних з рухом земельної власності. До найхарактерніших з них належать перерозподіл земельної власності всередині родини і викуп землі з застави, що могла до того тривати десяти років (в такому разі доведення факту застави, а не продажу, було справою не з легких). Сторона, що тримала землю у своїх руках, була зацікавлена в якнайдовшому затягуванні судового розгляду. Проти зволікань з розглядом справ були спрямовані статутівні норми, оскільки перенесення тяжби на інший судовий термін могло поховати справу на роки. Так, не відбувалися засідання земського суду упродовж 1571–1577 років внаслідок безкоролів'я, на час якого припинялася їхня дія⁵³; 1584–1587 рр. — внаслідок смерті земського судді, якого, у відповідності з статутівною нормою, мали б обрати протягом півроку; з невідомих причин — 1591 і 1594 рр., окрім того не проводилися окремі судові «роки» упродовж календарного року. Тож окремі судові справи тяглися десятиліттями, що було радше правилом, аніж винятком. Так, справа князя Дмитра Козеки з паненою Барбарою Михайлівною з Козинських (і по чергово з трьома її чоловіками, яких вона встигла змінити за цей час), із-за спадкового маєтку Осьмиговичі тривала з 1570 по 1590 рік⁵⁴. Справа Іваницьких з Киселями-Дорогиницькими із-за заставленого у свій час села Коневичі протяглася з 1542 по 1579 рік⁵⁵. Перебіг судової тяжби важко було передбачити і внаслідок частої від-

⁵¹Нам вже доводилося характеризувати різні типи зв'язків на предмет їхньої важливості для особи, див.: Шлюбна стратегія вдів і кілька проблем навколо неї (шляхетська Волинь кінця XVI ст. // Київська старовина. — 2001. — № 1. — С. 45–55.

⁵²Що не виключало існування і таких прецедентів: Якуб Рупковський, «окрадіши мене, пана свого, торбу с пенезми, з листы умоцоваными и зо всею справою в той то справе протівку пану Якубу Кросинскому и втек прочь» (Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 43–44).

⁵³...«иж на тот час за отеханемь короля его мл, нашего милостивого пана, до франзуского кролевства суды земские стали и книг ку записываню справ земских не отворяют» (Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 30).

⁵⁴Початок справи — 30.09.70 р. (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 5), остаточне її вирішення — 1590 р. (Там само. — Спр. 7. — Арк. 79–93).

⁵⁵ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 186 зв. — 193, 1579 р.

Адвокат і клієнт. Гравюра XVII ст.

сутності потрібних документів, які гинули у вогні пожеж⁵⁶, чи зникали з поля зору зацікавлених осіб, переховувані по скриньках приятелів і, нерідко, не менш зацікавлених родичів⁵⁷.

Тож цілком закономірно, що наявність «високої музики» в голові адвоката (на такий оригінальний спосіб схарактеризував Вонсовича кн. Юрій Збарзький у листі до белзького воеводи),

в першу чергу була пов'язана з неабиякою спритністю у затягуванні судових справ, чому сприяло і доволі громіздке процесуальне право. Змагальний характер перебігу судового процесу зводив функції суду до арбітральних. Сторони вели «розмови», поперемінно висуваючи докази на доведення своєї правоти, в ході яких суд оцінював доказовість того чи того аргументу, зв'язав посилення на пол-

⁵⁶Наприклад, володимирська міщанка визнала у суді, що документи Оранських згоріли під час пожежі: «пани Оранская весполк з сыном своим паном Юхномъ дала мне в мешку полотняном, который былъ з локот, листы, в которм, поведеда, иж то листы ест против пана Павла Оранского и против пана Семена Оранского и против пана Семена Чернчицкого, которые деи тые листы вси з мешком часу пригоды злое, которая была, погорели и вся маетност моя згорела» (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 138–138 зв.).

⁵⁷Передача родичам чи приятелям на збереження важливих паперів була звичною практикою: «которые листы и права на тое имене..., в тые небезпечные часы и тревоги от татар, каждый где хто мог, на месце безпечнейшее маетности свои з домов своих выпровожал, теды теж пани матка моя и я всю маетность свою выпроводили есмо до Крылова, до слепу ее милости панее Межирецкое, где и тые листы там же ест» (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 128).

оження Статуту і коректність їхнього трактування адвокатами, міг «отложит на сторону» як неслухні аргументи сторони і наказати «далеи поступовати» чи призупинити на день-два справу при необхідності надання стороною додаткових документів чи свідків. У складних випадках суд переносив винесення проміжного чи остаточного рішення на термін до трьох днів), чи навіть залучав присутніх довірених осіб до обговорення⁵⁸. На кожному з цих етапів, а також в ході перевірки дотримання всіх формальностей процедури виклику до суду, з якої починався процес, можна було знайти зачіпки для відкладання справи до наступних «років»⁵⁹.

Показово, що земський писар Федір Солтан, порушуючи заповідь збереження нейтралітету щодо сторін⁶⁰, радить одній із них найдієвіший спосіб затягування справи — вдатися до процедурних зачіпок: «почал пана Ивана гамовати и мовити, *абы ся у право не вдаваль, але волности от позову просиль*»⁶¹. Тож, скориставшись підказкою судового урядника, спробуємо зупинитися бодай побіжно на найхарактерніших епізодах

судового процесу, що демонструють особливості адвокатської «кухні».

Отже, початковим етапом розгляду судової справи було, як правило, з'ясування сторонами наявності повноважень адвокатів на ведення справи і дотримання процедури надання. З цим етапом граничить і підтвердження осілості умоцваного. Обидва ці процедурні моменти в разі їхнього порушення бралися до уваги судом і служили підставою для перенесення терміну розгляду справи. Щоправда, незацікавленість сторони у «збиванні позову» дозволяла провадити справи і неосілим особам (див. додаток)⁶².

Досить прискіпливо розглядалася процедура виклику до суду (подавання позову), на різних етапах якої могли зустрітися відступи від правових приписів. Найтипівішими серед них були: недотримання визначеного терміну між врученням позову і початком справи⁶³; відсутність записаного до судових книг свідчення возного про покладання позову⁶⁴; невідповідність копії позову, що передавалася позваному, оригіналу, який залишався при позивачеві («позов ся з

⁵⁸Серед яких могли бути і урядники іншого суду: «в четвергъ припали рочки кродские володимерские, при бытности вашей милости суду земского» (Ф. 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 7; «намовившися в томъ достаточне з собою и з много зацными людьми, на тот час при нас будучими» (Ф. 28, оп. 1, спр. 14. — Арк. 291).

⁵⁹М. Крикун на прикладі однієї судової справи досить детально розписує процедуру провадження процесу, див.: Крикун М. Епізод із землеволодільчих відносин...

⁶⁰Для прикладу наведемо фрагмент присяги трибунальських суддів: «у стороне прав межи ими належачих не перегледати, *сторонам не радити ани з ними практиковати*, и хто б з нас, депутатов, сторонам радити або дары брати мел, тогда не таити, але его всим обявляти будем» (Ф. 28, оп. 1, спр. 9. — Арк. 102).

⁶¹ЦДІАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 6. — Арк. 4.

⁶²Справедливості ради слід вказати на одну справу, де суд допустив ведення справи коронним обивателем Станіславом Разводовським, всупереч запереченням «умоцваного» протилежної сторони Федора Калусовського. Суд не взяв до уваги, по-перше, відсутність на «листі умоцваному» печатки свідка, а, по-друге, коронне обивательство адвоката: «...нехай милость покаже, если же мает от ее милости село в панстве его королевское милости великом князстве литовском, *бо таковыи прокуратор, которыи в панстве литовском оселости не мает, ведле статуту жадное речи ни от кого у праве справовати не мает*. Пан Разводовский поведил, иж маю моц зуполную и волно мовити, кгда тое панство Волын до Коруны панское прилучоно есть» (ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 1. — Арк. 226–226 зв., 14.06.1571 р.).

⁶³ЦДІАУК. — Ф. 27, оп, спр. 7. — Арк. 231 зв. — 232 зв.

⁶⁴Там само. — Спр. 12. — Арк. 194 зв.: «положения позову не довел».

позвомъ не згожаеть»⁶⁵; відсутність на позовах дати судового розгляду, яку возний, звичайно, вписував в процесі подавання документу⁶⁶; розбіжність у датах вручення позову — на обов'язковому свідченні возного, занесеному до судових книг, і даті фактичного покладання позову⁶⁷; покладання позову на маєтку, що не належав позваному, внаслідок багатьох причин — тимчасової його передачі іншій особі, існування кількох співвласників, відсутність інформації у возного про перерозподіл землі між членами родини тощо.

Повз увагу зацікавлених адвокатів не проходили і писарські описки чи недогляд у формулярі позову. Серед них — неповний королівський титул на початку позову⁶⁸, неповне ім'я позваного і титулатура⁶⁹, помилка в імені сторони⁷⁰ чи пропущений склад у назві маєтку в одному із позовів.

Траплялися серед адвокатських зачіпок і сміховинні: «где написано милост, тамъ тое слово выкладали, якобы мело быт написано млст»⁷¹. Не гребували «приятелі умоцовані» і відвертим наклепом. Так, Яким Стрив'язький, вичерпавши аргументи, попросив суд про відкладання справи на тій підставі, що позов його стороні вручав підозрюваний

у порушеннях вознівських повноважень Хацко Чуват Тулічовський: «поведил, иж дей не повинен на тот позов отказовати для тое причины, иж тот возный Хацко Чуват, который тые позвы полжил, *ест человек подозренный во вrade своему*». Суд, щоправда, відхилив звинувачення: «Мы, суд, бачечи, жебы то было з великим небезпеченством здоровья пана Чуватова и много потреб шляхетских, намовившия есмо з собою, реляцию того возного пре mocy зоставали»⁷².

Адвокатські розмови містять і приклади неабиякої риторики. Так, Іван Бобрикович, вказуючи на неправильно вжиті у позові ім'я своїх підзахисних (вдови і дочки Станіслава Хмелевського) — Хмелі замість Хмелевські, педалює на одному з найвразливіших свідомісних моментів для шляхетського соціуму — понятті «доброго» шляхетського імені:

«А иж деи сторона поводовая власныи титул стороне моеи одыимует, а инши, которые с прирочения в дому не был, привлащаетъ, теды то против *власного права и волности шляхетской* чинет, кгда ж и сам его королевская млсть титулу никому уймовит не рачит, *...то есть противу звычайи людскому*, абы жона по мужу и детки яко власный

⁶⁵Там само. — Спр. 3. — Арк. 92–92 зв.

⁶⁶Справу відклали, бо «возный рок, который за тыми позвы зложил, мел на обеюх позвех написати, абы сторона позваная и поводовая ведомы и пилни были» (Там само. — Спр. 4. — Арк. 132–132 зв.).

⁶⁷«...сознание возного повету володимерского Михайла Гноенского..., на которомъ пише, иж року теперешнего деветь десять второго месяца мая сегомонадъцат дня положоны тот позовъ по его млсти пна Хреницкого, а на верху позу написано року жь теперешнего... осмогонадъцати дня» (Там само. — Спр. 7. — Арк. 389 зв.–390).

⁶⁸ЦДАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 92 зв.: «бо титулу господарского зуполна на позве не написано».

⁶⁹Там само. — Ф. 28, спр. 6. — Арк. 9: «на том позве показало, иж властного титулу князя Романа его млти, пна моего, не доложено, и овшемъ титулу его млти уменьшено, а отца его млсти именовъ, чий есть его млсть сын, то есть Федоровичомъ не написано»; неповна титулатура: «ижъ констыгуция року осмьдесят девятого учит, хто титулу недоложилъ, тым самым позов мает быти збиянь» (Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 11. — Арк. 212–215).

⁷⁰Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 95: названа «Раиною, але имя власное крещеное Арина, а так ее здавна зовут».

⁷¹Там само. — Ф. 28, оп. 1. Спр. 6. — Арк. 12.

⁷²Там само. — Ф. 27, спр. 6. — Арк. 104 — 104 зв.

потомокъ по отцу не отцовскимъ се титуломъ писати мели»⁷³.

У аналогічній справі Андрій Черневський залучає як аргумент «високі зразки»: «нам титулу власного и переднейшого не поменил, тоестъ не написал нас Черневскими, але толко написал Андрею и Николаю с Чернева, а мы естешмы Черневские и с продков своих; ...*теж и его мл пан канцлер пишется зъ Замостя Замойским*»⁷⁴. У складних випадках, за відсутності прямих доказів вини, адвокати охоче вдавалися до наголошення на принципі презумпції невинності (умоцований Андрій Черневський): «суд... в речах венпливых склоннейший мает быти ку вызволеню, аниж ку караню»⁷⁵; аналогічна справа: «суд вшельки мает быти сжельнейшим ку вызволеню, анижели ку поконаню»⁷⁶.

Не множачи далі прикладів з судової практики, де проявлялася адвокатська майстерність, констатуємо: добрий адвокатський рівень передбачав знання приписів Статуту (аргументи адвокатів всуціль пересіяні посиланнями на відповідні норми з зазначенням розділу і артикулу), сеймових конституцій, орієнтацію у правових актах Корони⁷⁷, а також практичні навички «контроверсій» чи «розмов» сторін в ході судової тяжби (на прецеденти, яким надавалася велика вага, охоче посилялися: «до того

же и звычай то ест в Трибунале, же поляцы, не маючи маетности на Волянню, кгда в Польше мают оселост, пред ся их до справ припущають»⁷⁸.

Де ж адвокати здобували освіту? На жаль, специфічний характер джерел надає вкрай скупий матеріал для відповіді. Початкову грамоту шляхетська молодь отримувала переважно дома від письменних слуг. Вони фіксуються навіть у такого небагатого шляхтича, як Лука Черневський ([дядько] «который деи в него дети грамоти учит»⁷⁹). Прокіп Бережецький у своєму тестаменті просить опікунів подбати про навчання сина: «кгда Бог ему здарить лета до науки годные, ...абы миль науку...туть наблизце в *Холоневе* з ласки пана швакгровея з *детми его милости*»⁸⁰. У щоденнику адвоката Федора Євлашевського зустрічаємося зі згадкою про вік, «до науки годний»: «в *пятом року* почато ме бавить наукою рускою»⁸¹. Далі ж у «хлоп'ят» і «виростків» починалася наука при адвокатах чи судових урядниках⁸². Так, Юхно Григорович Новоселецький, слуга князя Юрія Збарзького, скаржитья про побиття свого «хлоп'яти», Васька Бережецького, «шляхтича, которого взял есмь был на науку учить писати»⁸³. Інше свідчення таких «адвокатських університетів» — скарга Федора Солтана на втечу з важливими паперами свого слуги,

⁷³ Там само. — Спр. 7. — Арк. 93–97 зв. Щоправда, до купівлі маєтку Хмелева Станіслав Хмелевський, тоді ще просто неосілий служебник князя Романа Сангушковича, виступав у суді під іменем Станіслава Хмеля.

⁷⁴ Там само. — Спр. 7. — Арк. 384 зв. — 387 зв. Зауважимо, що Андрій і Микола Черневські на той час Черневом вже не володіли.

⁷⁵ Там само. — Ф. 27, оп. 1. Спр. 7. — Арк. 195–195 зв.

⁷⁶ Там само. — Спр. 9. — Арк. 170–173.

⁷⁷ Там само. — Спр. 7. — Арк. 33–34: «в коронном праве, с которого теж нам годится, чого бы в нашомъ праве недоставало».

⁷⁸ Там само. — Спр. 10. — Арк. 130–133 зв.

⁷⁹ Там само. — Спр. 4. — Арк. 114 зв.

⁸⁰ Там само. — Ф. 26, оп. 1, спр. 8. — Арк. 17.

⁸¹ Свяжынскі У. М. «Гістарычныя запіскі Ф. Еулашоускаго. — Мінск, 1990. — С. 90.

⁸² Яковенко Н. Пародії і жарти...

⁸³ ЦДІАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 7а. — Арк. 208.

сина слуги князя Григорія Сангушкови-ча Кошерського — Олехна Поряднича Защитовського: «дал и приказал мни ку службам моимъ сына своего именем Воиника, который сын его *служачи мни и маючи вси sprawy мои на руках своих, такъ писарские земские и всякие листы мои...* то з рукъ не здал, неучтивши мене пана своего яко почитовому неналежит чинить, утекъ от мене»⁸⁴. У того ж таки Євлашевського зустрічається скарга на «неприятеля», якого він «от продаваня дров в Ляховичах голца вземши до пани виленское залетил и при себе *права стояти и приучати се права казал*»⁸⁵.

Отже, на фоні назагал невисокого рівня грамотності шляхетського населення «освіта» адвокатів, їхня «в праві» «умеетность», цінувалася високо⁸⁶.

Адвокатський «хліб»

Якою ж була винагорода адвокатів за їхній труд? Симптоматичною видається відсутність будь-яких безпосередніх згадок про розрахунок поміж клієнтом і адвокатом. Єдина справа, яку нам вдалося зустріти, де адвокат називає суму платні, стосується конфлікту поміж князем Андрієм Курбським і його найнятим для адвокатських послуг слугою Копотем:

«...мел мне дати на рок сто золотых и шату едвабную самому, и к тому на кони оброкъ овса и сена през увес рокъ

мель дат, а пахолку дей моему Якубу Оксимонтовичу золотых десет и сукна люнского аршинов чотыри на его потребу, а я дей тежъ з своее части за тот его датокъ ему се подвезаль, яко жъ и *был пиленъ его справъ правных, на што мене самого ку справамъ правным послал и ку службамъ своим обротил*». Князь запідозрив свого слугу у невірності, коли той, посилаючись на хворобу, відмовився їхати з ним на королівський суд до Варшави у справі Курбського з Олізаром Кирдеем Мильським («на тот час на оный выездъ варшавский есми неспособного здоровья за навеженемъ Божимъ. Княз Курпський на мене се розгневаль, не даючи мене в том веры, иж хор есми был»). Відомий своїм крутим характером Курбський наїхав на господу Копотю, побив його і ув'язнив, а випустивши, заборонив жалітися. Слуга ж звертається до питання платні в ситуації, коли він муситиме виправдовуватися за свій перехід до чи не найзапеклішого ворога Курбського у Володимирському повіті — князя Андрія Вишневецького, акцентуючи увагу на своїх заслугах з одного боку і недотриманні зобов'язань «добраго пана» (до якого чи не в останню чергу входила грошова винагорода) — з другого: «...во всемъ ему служил есми пилене и чинил, одночи ми дей с тое умовы и обетницы князя Курпського усега двадцат золотых дошло»⁸⁷.

⁸⁴Там само. — Спр. 14. — Арк. 24 зв. — 25.

⁸⁵Свяжынскі У. М. «Гістарычныя запіскі»... — С. 113.

⁸⁶Зауважимо неписьменність возних Семена Баєвського (Ф. 27, оп. 1, спр. 7а. — Арк. 247) і Хацка Чуватя Тулічовського («грамоти ся не училъ») (Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 271)).

⁸⁷ЦДДАУК. — Ф. 28, оп. 1, спр. 6. — Арк. 152 зв. У відповідь на звинувачення князя Курбського про передачу Копотем його судових справ кн. Вишневецькому, колишній слуга пише листа до Миколи Богушевського, слуги і адвоката Курбського. Наведемо фрагмент з нього: «...яко поведаетъ писмо светое — не протився злу, сотвори добро, такъ я, пане Богушевский, непротивесе я небачности княжой, что ваша милост самъ вешъ, и паметамъ, что ми учинено у Ковлю было, але я не противесе и обхажу се складностю моею водле боя и цноты своее. ...нашоль есми межи справами князеи Порыцких и пана Витьвинского княжи sprawy, позвы и выписы ку тому розязду належать, нижли я цноту свою заховаючи при себе, не дае их никому..., хотя бых от кого иншого мель подарокъ за то. Тогда не звыкъ есми никого подступать, ани намови ме у темъ ништо. Слал бых ку вашей

Натомість зустрічаються значна кількість записів адвокатам нерухомості як дар за надані раніше «приятелям» судові послуги. Наведемо деякі з них.

Федір Курцевич «знаючи до себе здавне *зычливість и повинност в справахъ и потребахъ врядовых* приятеля свого шляхетного пна Ивана Бобрыковича, которому нагорожаючи такую *зычливість его*, дал, даровал, ...на вечность записал ему самому и потомству его три дворыща оселых» в Волі Туричанській⁸⁸.

Іван Романович Сенюта з дружиною дарують ґрунт на передмісті Володимир на Зап'ятничих, дворище, «приятелю своему», писарю володимирському Адаму Мисевському «уваживши и обачивши до себе *приязнъ и зычливість*» його⁸⁹.

Ян Курцевич записує 500 золотих на частині маєтку Верб'є Андрію Дахновичу за «перестереганя справ моих и брата моего Костянтина Курцевича Булиги правных, яко и в каждой речи противко себе *зычливого и поволного*, которыи не толко прац, але и кошту своего нивчом не жалуючи, то з хути своее оказует»⁹⁰.

Мелетій Хребтович, владика володимирський і берестейський, архимандрит Печерський з капітулою, винагороджує Івана Бобрыковича арендою церков-

них маєтків Лупанщизни і Тишковичів на 35 років з платнею 30 золотих на рік⁹¹.

Той же Мелетій Хребтович за послуги в суді записує прижиттєво Петру Черніковському церковний маєток Янево з присілком Щенютином⁹².

Єпископ Луцький і Острозький Євгеній Єлович Малинський підтверджує данину першого єпископа Кирила Терлецького спадкоємцям небіжчика Стефана Кголинського, у вигляді частини церковного маєтку, записаної під суму в 200 кіп «за *службы его*, которые онъ одъ немалого часу церквы Божой чиниль, ездучы по судахъ трибуналских и иншихъ судехъ и урядехъ и доводечи правъ и у кривдахъ и долегъlostяхъ церковныхъ, приимуючы трудности и наклады немалые, в томъ ему нагороду чинечи»⁹³.

Слова про використання адвокатами у справах клієнтів власних коштів, присутні у всіх наведених випадках (що можуть бути сприйняті як кліше), не були позбавлені реального наповнення, хоча б тому, що всі можливі витрати передбачити було тяжко. Тож кн. Станіслав Федорович Ружинський, даючи «моц» зятю Станіславу Даменському, обіцяє розрахуватися за понесені видатки на вимогу «умоцованого» сповна:

[якби той], «ведучи право, наложити або втратити мел, тогда я самъ, а по

милости давней, нижли ми трудно, а такъ намовсе с паном Келеметомъ и кто наборздеи и до мене приедъ» (Ф. 28, спр. 6. — Арк. 264 зв. — 265). Невдовзі потому Копоть знову виступає адвокатом князя, Курбського.

⁸⁸ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 221 зв. — 223.

⁸⁹ Там само. — Спр. 7. — Арк. 46 зв. — 47 зв.

⁹⁰ Там само. — Спр. 11. — Арк. 10–12.

⁹¹ Там само. — Спр. 7. — Арк. 427 — 429: «...обачивши от немалого часу пилность и верность в справахъ и потребахъ церковныхъ шляхетного пна Ивана Бобрыковича, в которыхъ онъ еще за небожчика Феодосия, єпископа, отъ колконадцати летъ почавши ажъ до того часу завжды во всемъ верне и цнотливе о вшелякие кривды добръ церковныхъ во всехъ судовъ, такъ его королевское млсти, яко земскихъ, кгородскихъ и на трибуналахъ в речахъ и потребахъ правныхъ, *не литуючи на то праці, пилности и кошту своего*, верне и цнотливе служит, што нам достаточне на розныхъ справахъ церковныхъ и з розныхъ судовъ пилность, працу и коштъ свой показалъ и теперъ на декретахъ судовыхъ трибуналскихъ и иншихъ в розныхъ и немалыхъ справахъ церковныхъ службы его значны сут. Для таковыхъ теды заслугъ его, которые онъ и теперъ церкви Божой и добрамъ ее пожиточне показуетъ».

⁹² Там само. — Спр. 7. — Арк. 460 зв.

⁹³ Там само. — Ф. 26, оп. 1, спр. 20. — Арк. 944–947 зв.

мне потомки мои тот выклад и утрату пану Станиславу Даменскому не выговляючися в томъ некоторым обычаемъ и причинами такъ правными яко и неправными причинами одно на приречене слова его през жадного права и доводу и присеги заплатити и отдати маем»⁹⁴.

Матис Хотилевський, слуга князя Костянтина Острозького, у справах небіжчика князя Льва Сангушковича Коширського їздив до двору великого князя і «за недокладанемъ его милости немало своих власных грошей справовал и на potrzeby его милости накладал»⁹⁵.

На підтвердження реальності усіх цих фактів маємо випадок відмови «умоцованого» слуги від сплати грошей на вимогу суду для продовження справи, оскільки йому «пенязи не дано, а своими платит не буду»⁹⁶.

Натомість адвокатом зароблявся символічний капітал, що залежав від початкового становища «умоцованого» (зокрема, осілий/неосілий), його природних даних, спроможності кола клієнтів, чії інтереси він обслуговував, різної системи очікувань тощо. З часом сума наданого адвокатом авансу могла реалізуватися чи то у вигляді вимріяної нерухомості і становища «свого» у досить закритому суспільстві; чи то у вигляді посади в канцелярії (і таким чином, входження до групи місцевої еліти, що володіла можливістю фінансового збагачення і, чи не

важливіше — інформацією); чи то у вигляді вигідної шлюбної партії, врешті у формуванні кола людей до своїх послуг, які, своєю чергою, були зобов'язані адвокату.

Різні варіанти винагороди демонструє у своєму щоденнику уже цитований Федір Євлашевський. Наголошуючи на зміні чеснот одного зі своїх клієнтів в зв'язку з повторним одруженням, зауважує: «...за небожницу первшую и мне был кони зэ три дал, а за тэи ни козлентка». А згадуючи про отримання уряду земського підсудка, підкреслює відсутність ініціативи зі свого боку: «то подсудковство мне и привилеи ми на то принесено до дому без великого стараня моего»⁹⁷.

Розведеність у часі наданих послуг і відшкодування за них, «приховування» реального інтересу за звичною лексикою добровільної «служби», творення за рахунок подібних актів обміну сітки взаємозобов'язань між учасниками, врешті, реальна витрата адвокатом коштів і часу авансом і певна доля ризику при цьому (адже розрахунок міг бути не цілком адекватним, відбутися через значний проміжок часу чи взагалі не настати⁹⁸) творили тотально той тип стосунків у соціумі, який можна назвати стосунками «дару-віддару».

Такий характер стосунків і був тим вимріяним шляхетським загальом «при-

⁹⁴Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 3. — Арк. 178 зв. — 179.

⁹⁵Там само. — Спр. 4. — Арк. 124 зв.

⁹⁶Там само. — Спр. 4. — Арк. 170.

⁹⁷Свяжынські У. М. «Гістарычныя запіскі»... — С. 102, 113.

⁹⁸Так, Матис Хотилевський, надаючи послуги кн. Льву Сангушковичу Коширському («праци свои для его милости и для потреб его милости правных жаловал и ку тому иж пан Матис Хотилевский утерпил для его милости раны, боли, уломлене на члонку руки левое»), отримав відшкодування лише від його сина Григорія («теды за такий бол, доброты и поволные послуги дал даровал ему долги по отци своем его милости спалые на пану Ивану Яцковичу Борзобогатому») Однак реально ті борги Хотилевському довелося повертати більше десяти років («тые долги свои, ездечи до его милости владыки луцкого от десети лет, упоминаючися тое заплаты або слушьное нагороды, волокиты терпячи, кони поездивши, стравы и наклады приимуючи»), додатково витративши ще 50 коп. 1579 р. суд присудив йому у сумі боргу маєток Фалимичі (Ф. 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 124 зв.—125).

ятельським» типом зв'язків між членами соціуму. Функціонування його поза судовою сферою можемо побачити на прикладі двох випадків, які дійшли до нас завдяки порушенню одним із учасників ланцюжка взаємообміну.

Так, Ян Векгленський позиває до суду спадкоємців Івана Сенюти «о коня дромганта, седло турецкое, коберец солгацкии и наголовок турецкии», які у нього небіжчик Іван Сенюта «*обычаем приятелским у отдар взял*». Аргументація адвоката позваних ґрунтувалася на правовому приписі, за яким борг суми грошей, що перевищувала 10 кіп, мала оформлятися спеціальним борговим листом. Однак Векгленський наголошував на принциповій різниці між боргом і наданням «приятельським обичаем» («на тых позвех написано, того коня не жаднымъ долгомъ, а ни куплею, одно приятелскимъ обычаемъ взят ест»), у відповідності з яким приятель міг розрахуватися, повернувши того ж таки коня, чи якогось іншого, або ж заплатити чи нагородити надавцю будь-яким іншим способом⁹⁹.

У другому епізоді розрахунок за послуги набирає вигляду ланцюжка з кількома актами обміну. Володимирський земський писар Федір Солтан, приїхавши до Холмщини торгувати, попросив посприяти слугу холмського старости Якуба Уменського: «здавна зычливости твоеи дозналем». Той допоміг, за що Федір подарував Якубу лук: «буду вам добрым отдават, а за тую працу и зычливост о то вам даю лукъ, которыи приимите одемне вдячне, проше». Уменський, приймаючи подарунок, у зворотній мові наголошує на символічності

подарунка: «я, не кваплючися до подарку пана писарового, поведилем: мои ласкавыи пане писару, за те ласки вашей милости барзо дякую, але если ми то ваша милост *для якого отданя даеш*, тогда не вим, чимъ то вашей милости мам отдат, тогда того не потребуе, але если ми его ваша милост з ласки даеш, тогда я вдячне принявши, дякую за него и отслужоват вашей милости буду. На тен час принялем кого». Після чого Солтан попросив про позику копи грошей: «почав добре чинити — учин до конца..., а я под поцтивым словом обещаю тебе одеслат *с подякованем*». Внаслідок подальшої недоброчесності писаря ми і отримали добре артикульований приклад «приятельських стосунків»¹⁰⁰.

Цей принцип виступав фундаментальним регулятором і родинних зв'язків. Так, Григорій Невпокочицький визнає, що за запис швагра Федора Бокія на всіх його маєтків 1000 золотих за «хут и милост: я заслугами моими, так и жадною учиностю не отдал»¹⁰¹.

Звичайно, ми не стверджуємо неможливості існування стосунків «купівлі-продажу» поміж клієнтом і адвокатом. Цілком можна припустити і «позику» адвокатів одним поважним клієнтом іншому. Зокрема, про таку можливість може свідчити факт позики свого слуги владикою Хребтовичем Богуринським кременецькому підкоморію: «Я того слуги теперь у себе не маю, *позычил* есми его для спиваня пану Климентовичу, подкоморему кременецькому, але деи тот *слуга у мене служит з юркгьелту*»¹⁰². Однак для нас передовсім є важливим існування того комплексу уявлень, у якому соціум згоджувався себе

⁹⁹ЦДІАК. — 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 49; Арк. 162 зв.–163.

¹⁰⁰Там само. — Ф. 28, оп. 1, спр. 11. — Арк. 104–104 зв. (1578 р.).

¹⁰¹Там само. — Спр. 14. — Арк. 174–174 зв.

¹⁰²Там само. — Арк. 14 зв.

впізнавати¹⁰³. На підтвердження наших міркувань можемо навести середньовічну ситуацію в Короні Польській, де на початкових етапах формування адвокатури надання адвокатських послуг було безкоштовним. Звинувачення шляхтича у отриманні платні дорівнювало звинуваченню в нешляхетстві. Фіксуються випадки з кінця XIV, і навіть першої половини XV ст., судового очищення від подібних заяв. Ю Рафач пов'язує легальну появу адвокатської платні з напливом до занять адвокатурою нешляхетського елементу¹⁰⁴. Можливо, з цими уявленнями про «добро» в соціумі корелює правовий припис, за яким суд зобов'язаний був надавати адвоката безкоштовно вбогим сиротам і вдовам (розд. 4, арт. 33).

«Приятельський» тип стосунків справді зводив до мінімуму зловживання адвокатами у власних інтересах. Можливо тому на українських землях у ранньомодерний час не витворився образ лихого адвоката, що було характерно для території Корони Польської.

Тож, певним чином замість висновку, наведемо фрагмент тестаменту Михайла Линевського, який у перерахунку здійснених за життя «речей учтивих» не забув і про послуги приятелям:

«З убогое отчизны моее не було с чого скарбовы збирати, а штом коли мел з учтывого набытя моего за силным старанемъ моим, том все стратил не на збытки, але на *речи учтивые*, то есть напервеи учечи их, сынов моихъ, выхываючи и такъ стараючи, абым их годьнымъ на світи выставиль, яко жем былъ того и доказал над силы мое, потомъ служечи Речи Посполитои, бом был послом на сеимах семкрот, *приятеле-*

*лом теж служечи въ их потребах, не маючи от их жадны нагороды, потомъ выдал есми две дочки за добрых людей в малженъство, давши им потом туу выправу не водлугъ убогое маетьности моее»*¹⁰⁵.

Богуш Заяць (Засць): спроба модальної біографії

На завершення, спробуємо на деяких фактах біографії адвоката показати етапи його сходження.

Богуш Заяць походив з осілої у Луцькому повіті шляхти, якій на початку XVI ст., у період перерозподілу земельної власності, не пощастило її утримати. Тож дід Заяця Мартин фігурує як боярин князя Олександра Сангушковича, володимирського старости. Одружується він з Ганною Радовицькою, однак посагу по ній від її брата Дениса Радовицького не отримав. Радовицький скористався з відсутності у Заяця нерухомості, на якій би він міг зробити віновий запис дружині (тобто забезпечити збереження внесеного нею посагу записом під цю суму грошей третини маєтку): «коли будет мети имени под королем албо пак свое Верхоставе отыще, чтобы мел на чом записати вено сестры моеи». Мати Богуша Федка Костянка вже по смерті чоловіка Богдана Заяця зі своїм дівером Войною Мартиновичем Заяцем 1548 р. спробували судитися з Радовицькими за повернення «материзни» чоловіка (і «бабизни» своїх дітей), однак намарне. Відповідь Василя Денисовича Радовицького була тією ж, а Заяцям, своєю чергою, довелося визнати, «што имени под королем его милости не мають»¹⁰⁶.

¹⁰³Бурдые П. Практический смысл / Пер. с фр. — СПб, 2001 — С. 213. Тут і далі — автор говорить про принцип «дару-віддару» як регулятора міжособистісних стосунків у традиційних спільнотах.

¹⁰⁴Rafacz J. Zastępcy stron... — S. 76–77.

¹⁰⁵ЦДДАУК. — Ф. 26, оп. 1. — Спр. 11. — Арк. 115 зв.

Богуш з'являється в актових книгах як намісник луковицький князя Романа Сангушковича і уповноважений на ведення окремих князівських справ. Одружується він на вдові по Федору Голятинському Настасі Болобанівні Осекровській¹⁰⁷, яка походила з осілої у Володимирському повіті шляхетської родини. 1578 р. Зайцю вдалося повернути частину Радович, відсудивши її у нового власника Станіслава Граєвського¹⁰⁸, а пізніше — придбати Зденеж у Луцькому повіті. Після цього Богуш міняє прізвище Заяць Луковицький на Заяця Зденезького.

1581 р. Богуш бере у заставу Лешнево і Осмиговичі у кн. Михайла Чорторійського за 1000 кіп (сума по тих часах для шляхти середньої руки мало не фантастична)¹⁰⁹.

Свою пасербицю Олену Федорівну Голятинську Заєць видає за Адама Новоселецького, онука владики Володимирського і Берестейського Феодосія, даючи посагу грошима 200 кіп і 100 кіп речами¹¹⁰. А дочку Овдот'ю — за Юрія Васильовича Калусовського, давши по ній посагу 150 кіп і 100 у виправі¹¹¹. Нагадаємо, що родина Калусовських завжди перебувала у сфері впливу князів Сангушків.

Десь у цей час помирає дружина Богуша, тож він у 1588 р. одружується

з панянкою Катериною, дочкою Петра Костюшковича Хоболтовського (представника ще однієї шляхетської родини, традиційно наближеної завдяки своїм клієнтарно-служебницьким зв'язкам з Сангушками до повітової еліти). У посаг по дружині Богуш отримав 500 кіп, записавши їх на Зденежу і Березолупах¹¹².

1590 р. Заяць купує у Чернчицьких половину Шельвова і Волиці Шельвовської, які перебували в заставі у князів Сангушків ще з часів першого вдівства княгині Ганни Деспотівни, а також половину тих же маєтків у Миколи Матушевича Ланевського, всього за 600 кіп¹¹³.

Так Богуш Заяць Зденезький обростає зв'язками і маєтками, завдячуючи цим службі і адвокатській практиці. Служба князю Острозькому у час його опікунства над дітьми князів Сангушків зміцнює його позиції, а ті — своєю чергою — ступінь його самооцінки. Продовжуючи тримати землі від князів Сангушків, Богуш, по суті, знехтував зі своїх обов'язків слуги щодо нащадків князя Романа Федоровича. Тож 1595 р. княгиня Олександра Романівна Сангушківна з чоловіком князем Янушем Заславським позиває до суду Заяця Зденезького і сина його Миколу про повернення їй маєтку Луковичі як таких, що не виконують своїх служебницьких зобов'язань¹¹⁴. Однак княгині не вдалося досягти свого.

¹⁰⁶ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 234–238 зв.

¹⁰⁷ Там само. — Спр. 4. — Арк. 195 зв.–196.

¹⁰⁸ Там само. — Арк. 152–152 зв.; Ф. 28, оп. 1, спр. 12. — Арк. 23 зв.–25.

¹⁰⁹ Там само. — Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 1–4 зв.

¹¹⁰ Там само. — Спр. 6. — Арк. 61–62, 1583 р.

¹¹¹ Там само. — Арк. 230 зв. — 232 зв., 1584 р.

¹¹² Там само. — Арк. 282 — 283, 1590 р. Петро Костюшкович Хоболтовський тримає землю від кн. Романа Сангушка (Ф. 27, оп. 1, спр. 4. — Арк. 166 зв. — 168).

¹¹³ Там само. — Спр. 7. — Арк. 283 — 290.

¹¹⁴ Там само. — Спр. 9. — Арк. 36–37 зв., 1595 р.: «служачимъ и держачимъ до ласки части имения и села Лукович... Держачи двор и часть имения Луковичъ ее милости власного дедизного до ласки ее милости яко слуги ее милости, повинное службы и послушенства з оного имения онои паней своєї отдавати не хочете, будучи о том от ее милости и от малжонка ее милости частокрот напоминая, зачим тежъ она с паном малжонкомъ своим вас на том имению своем терпите не хотечи и служобъ ваших не потребуячи, правне себе з вами поступити хотечи, позывает васъ тымъ позвомъ ку сказаню

Натомість Богуш Заяць з сином Миколою позивають дочок князя Романа Сангушковича, княгиню Олександрову Пронську Федору і княгиню Янушову Заславську Олександрю про повернення Шелвова¹¹⁵.

1598 р. Андрій Лещинський, чоловік небужчиці княжни Федори Сангушківни, позиває Богуша Зайця про повернення Губина: «иж ты, будучи слугою, а маючи добре село в повете володимирском лежачое Губинь, себе держал яко слуга». Лещинський заявляє про небажання надалі мати Зайця за слугу: «не хотечи в тых добрах яко шкодливого слуги и безправного державцы терпети». Відповіддю Богуша на те була заява про відсутність прав у Лещинського щодо того маєтку: «не ест жадным потомком того, от которого мне право на тую маєтност служит, ани дедичом жадным тых добрь»¹¹⁶.

1599 р. Богуш знову був позваний до суду про повернення Лукович від княгині Заславської, «яко слуги ее милости», які «повинное службы и послушенства и оного имени оное панее своеи отдавати не хочете»¹¹⁷.

Вмирає Богуш Заяць на самому початку XVII ст. (найімовірніше, у 1602 р.), переживши свого старшого, і, схоже, найулюбленішого сина Миколу, наступника батька у адвокатській справі, вбитого у 1598 р. слугами підстарости Федора

Загоровського. Богушу на собі довелося скуштувати безсилля людини перед сваволею судових урядників, до кола яких, певним чином, він належав, і для яких був, ситуативно, «приятелем добрим»¹¹⁸. Залишив по собі сина Яна і дочку від першого шлюбу та малолітніх трьох синів і двох дочок від другого, шляхетних Зайців на добрій осілості — отчині Зденежу¹¹⁹.

Отже, підсумовуючи, зауважимо, що адвокатська практика в умовах існування досить закритої шляхетської корпорації, була чи не найкоротшим шляхом (хіба що за винятком вдалого шлюбу) до реалізації життєвих очікувань небагатого / неосілого шляхтича. Характер послуг зводив до мінімуму дистанцію поміж паном і слугою (чи патроном і клієнтом), забезпечував їхній тісний зв'язок у розгалуженій системі взаємозалежностей. Водночас це був легальний спосіб «служіння» кільком особам і отримання благ, що не конче пов'язували особу адвоката з надавцем стосунками служебницького підпорядкування. Цьому сприяла і форма взаємин поміж клієнтом і адвокатом, яка набирала вигляду поперемінного обміну дарами.

Дана робота, виконана на джерельних матеріалах невеликого регіону, між тим може служити своєрідною моделлю у дослідженні ряду соціальних явищ на українських землях ранньомодерного часу.

через суд наш земский володимерский, абысте вы ее милост панои воеводиной подляскои з добрь ее милости помененых имени Лукович яко власных а дедычных ее милости уступили».

¹¹⁵Там само. — Арк. 281 — 281 зв., 1595.

¹¹⁶Там само. — Спр. 11. — Арк. 95 зв. — 97 зв., 1598 р.

¹¹⁷Там само. — Арк. 501–501 зв.

¹¹⁸Там само. — Спр. 10. — Арк. 352 зв. — 355; Спр. 11. — Арк. 176 — 178 зв.

¹¹⁹Там само. — Ф. 26, оп. 1, спр. 18. — Арк. 49 зв. — 51; 1174–1179 а.

ДОДАТОК

Список уповноважених, які фіксуються у Володимирських земських книгах з 1566 по 1599 рр.¹²⁰

Ф. 27, оп. 1, спр. 1

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Михайло Линевський, зять	Іван Шелвовський	8.01.1567 р. — Арк. 3–3 зв.
2	Казимир Ледницький, слуга	п. Фальчевська	8.01.1567 р. — там же.
3	Ян Поковський, слуга	Станіслав Граєвський	21.01.1567 р. — 17 зв.
4	п. Бенедикт	кн. Лев Сангушкович Кошерський	Там же
5	Федір Калусовський	Станіслав Граєвський	13.10.1567 р. — Арк. 85
6	Федір Калусовський	Кн. Дмитро Козека	15.10.1567 р. — Арк. 89
7	Гаврило Янович Загоровський	Софія Остророгова, п. Межирецька	9.01.1570 р. — Арк. 92 зв.–93
8	Михайло Ворона Борятинський, сестринець	Михайло Малинський	10.01.1570 р. — 93 зв.–96
9	Федір Калусовський	Станіслав Граєвський	12.01.1570 р. — Арк. 108 зв.–109 зв.
10	Федір Калусовський	Василь Микулицький	13.01.1570 р. — Арк. 109 зв.–112
11	Василь Мирковицький	Тихно Щаснович Яковицький	13.01.1570 р. — Арк. 112–114
12	Андрій Романовський, городський писар	Гаврило Яковицький, земський підсудок	13.01.1570 р. — Арк. 112–114
13	Федір Калусовський	Іван Ключський	14.01.1570 р. — Арк. 115
14	Федір Калусовський	Олександр Лясота з дружиною Борзобогатянкою Красенською	16.01.1570 р. — Арк. 119 зв.
15	Василь Вербський (найімовірніше, слуга)	кн. Роман Сангушкович Несухоїзький	17.01.1570 р. — Арк. 128
16	Михайло Сокол (найімовірніше, слуга)	Микола Радзивил	17.01.1570 р. — Арк. 128
17	Василь Ванькович Вербський	Петро Богданович Загоровський	20.01.1570 р. — Арк. 131
18	Михайло Сокол	Микола Радзивил	20.01.1570 р. — Арк. 131 зв.
19	Федір Калусовський	кн. Януш Збаразький з сестрою Мариною	14.06.1571 р. — 226–226 зв.
20	Станіслав Розвадовський, холмський городський суддя	п. Станіславова Остророгова, старостина холмська	14.06.1571 р. — 226–226 зв.
21	Семен Петрович Костюшкович, свояк клієнта	кн. Стефан Ружинський	18.06.1571 р. — 242–242 зв.

¹²⁰ЦДІАУК. — Ф. 27, оп. 1, спр. 1, 3–12.

Ф. 27, оп. 1, спр. 3

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Каспер Радомський	владика Феодосій	9.10.1569 р. — Арк. 24
2	Михайло Несвецький, служебник	Петро Богданович Загоровський	13.10.1569 р. — Арк. 36
3	Федір Калусовський	Станіслав Граєвський	13.10.1569 р. — Арк. 37.
4	Іван Ящкович, слуга Андрія Фірлея	П. Козинська	16.10.1569 р. — Арк. 41 зв.–42
5	Федір Калусовський	Кн. Дмитро Козека	15.05.1569 р. — Арк. 42 зв.
6	Гаврило Янович Загоровський	Софія Остророгова, п. Межирецька	7.01.1570 р. — Арк. 46
7	Микола Богушовський, слуга боярин ковельський (Ф. 27, оп. 1, спр. 5. — Арк. 17–20 зв.)	кн. Андрій Курбський	9.01.1570 р. — Арк. 47 зв.
8	Андрій Романовський, писар гродський	Василь Загоровський	10.01.1570 р. — Арк. 48
9	Федір Калусовський	кн. Дмитро Козека	10.01.1570 р. — Арк. 50
10	Юхно Оранський, слуга	Петро Богданович Загоровський	10.01.1570 р. — Арк. 50
11	Война Линевський, брат	Яким Линевський	14.01.1570 р. — Арк. 52 зв.–53
12	Федір Калусовський	Кн. Дмитро Козека	16.01.1570 р. — Арк. 54–54 зв.
13	Федір Калусовський	Кн. Дмитро Козека	30.09.1570 р. — Арк. 58
14	Андрій Романовський	п. Михайлова Козинська	30.09.1570 р. — Арк. 58 зв.
15	Богуш Заяць, слуга	кн. Ганна Деспотівна, вдова по кн. Федору Сангушковичу	2.10.1570 р. — Арк. 60 зв.
16	Григорій Данилевич, слуга	кн. Роман Сангушкович	2.10.1570 р. — Арк. 61 зв.
17	Василь Гулевич	Іван Шелвовський	2.10.1570 р. — Арк. 61 зв.
18	Михайло Шабанович Гноєнський, слуга	Микола Лисаковський	7.10.1570 р. — Арк. 70 зв.
19	Василь Охнович Вербський	Григорій Семенович Оранський	7.10.1570 р. — Арк. 73
20	Федір Калусовський	Станіслав Граєвський	13.01.1570 р. — Арк. 81–81 зв.
21	Матис Хотилевський, слуга	кн. Роман Сангушкович	8.01.1571 р. — Арк. 84–84 зв.
22	Федір Калусовський	кн. Януш Збаразький	9.01.1571 р. — 88–88 зв.
23	Григорій Копоть, слуга	кн. Андрій Курбський	10.01.1571 р. — Арк. 89
24	Микола Залопонський, слуга кн. Юрія Збаразького і його дружини Барбари Козинської	Григорій Кисіль	10.01.1571 р. — Арк. 91 зв.–92
25	Садовський, слуга	Ярофей Гостський	11.01.1571 р. — Арк. 96
26	Адам Мисевський, володимирський міський писар	Юрій Куренецький, старостич пинський	12.01.1571 р. — Арк. 102
27	Федір Калусовський	кн. Дмитро Козека	12.01.1571 р. — Арк. 102 зв.
28	Адам Мисевський	Гаврило Яковицький	17.01.1571 р. — Арк. 109 зв.–111
29	Адам Мисевський	Федора Стакорська, зем'янка холмська	18.01.1571 р. — Арк. 114 зв.–115
30	Григорій Копоть	Бартош Витвинський	18.01.1571 р. — Арк. 114 зв.–115
31	Адам Мисевський	Мискова Дегтевська, зем'янка холмська	18.01.1571 р. — Арк. 115 зв.
32	Григорій Копоть	кн. Петро і Олександр Порицькі	20.01.1571 р. — Арк. 117
33	Федір Калусовський	Станіслав Граєвський	20.01.1571 р. — Арк. 117 зв.
34	Матис Трешковський, слуга	кн. Андрій Курбський	13.06.1571 р. — Арк. 132 зв.
35	Федір Калусовський	кн. Дмитро Козека	13.06.1571 р. — Арк. 133
36	Микола Залопонський	Ганна Киселівна Фалиєєва Марковська з зятем Михайлом Курцевичем	13.06.1571 р. — Арк. 134
37	Федір Калусовський	Іван Ляховський	15.06.1571 р. — Арк. 139
38	Адам Мисевський	Юрій Жоравинський	15.06.1571 р. — Арк. 141
39	Адам Мисевський	Юрій Куренецький, старостич пинський	15.06.1571 р. — Арк. 141 зв.
40	Станіслав Даменський, зять клієнта	кн. Стефан Ружинський	9.01.1577 р. — Арк. 178 зв.
41	Яким Стрив'язький, писар гродський володимирський	Станіслав Граєвський	20.01.1577 р. — Арк. 232 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 4

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Василь Загорівський	Юхнова Оранська	8.01.1577 р. — Арк. 2–5
2	Богущ Заяць, слуга	кн. Ганна Деспотівна	4.06.1577 р. — Арк. 17–17 зв.
3	Станіслав Граєвський, брат	Криштоф Граєвський	4.06.1577 р. — Арк. 19–22 зв.
4	Матис Хотилевський, Богущ Заяць, слуги	кн. Ганна Деспотівна	4.06.1577 р. — Арк. 19–22 зв.
5	Андрій Романівський	Ярофей Гостський з дружиною	5.06.1577 р. — Арк. 22 зв.–24
6	Микола Богущівський, слуга	кн. Курбський з дружиною	5.06.1577 р. — Арк. 22 зв.–24
7	Єронім Якимович, родич	Гаврилова Яковицька	8.06.1577 р. — Арк. 27 зв.–28
8	Богущ Заєць	Олехно Бобицький з дружиною, Филип Мирвицький з дружиною	9.06.1577 р. — Арк. 29–29 зв.
9	Адам Мисевський	Єронім Крупський з дружиною	9.06.1577 р. — Арк. 29 зв.–30
10	Матис Зеленський	Микола Лисаковський	9.06.1577 р. — Арк. 29 зв.–30
11	Мартин Кореневський, Станіслав Хоментівський, слуги	Станіслав Граєвський	30.09.1577 р. — Арк. 31–31 зв.
12	Богущ Заяць, слуга	кн. Ганна Деспотівна	30.09.1577 р. — Арк. 31–31 зв.
13	Адам Мисевський	Лавринова Іваницька Мотрона з синами	1.10.1577 р. — Арк. 33–33 зв.
14	Адам Мисевський	Ярофей Гостський	1.10.1577 р. — Арк. 33 зв.–34
15	Микола Богущівський, слуга	кн. Курбський	1.10.1577 р. — Арк. 33 зв.–34
16	Федір Калусівський	Войтехова Уменська Катерина Петрівна з Калусівських	2.10.1577 р. — Арк. 36–36 зв.
17	Олехно Довспудський	Фронц Круш, Станіслав Хрустицький	3.10.1577 р. — Арк. 37–37 зв.
18	Адам Мисевський	Станіслав Хмелевський, Андрій Зеленський	3.10.1577 р. — Арк. 37–37 зв.
19	Якуб Климашівський, слуга	Григорій Кисіль	3.10.1577 р. — Арк. 38–40
20	Адам Мисевський	Семен Ласко Ченчицький	4.10.1577 р. — Арк. 40 зв.–41
21	Михайло Шабанович Гноєнський, слуга	Іван Романович Сенюта	26.05.1578 р. — Арк. 49
22	Василь Козарівський — слуга Юрія Збаразького (Ф. 28, оп. 1, спр. 7а. — Арк. 231 зв.–232 зв.)	Григорій Кисіль	30.05.1578 р. — Арк. 41–42
23	Яким Василевич (Стрив'язький), городський писар	Лавринова Іваницька Мотрона з синами	30.05.1578 р. — Арк. 41–42
24	Михайло Линевський	Іванова Шелвовська Овдотія Шиловна	2.10.1578 р. — Арк. 65–65 зв.
25	Федір Калусівський	Григорій Колмовський	7.10.1578 р. — Арк. 70 зв.–71
26	Богущ Заяць	кн. Костянтин Острозький	10.01.1579 р. — Арк. 77 зв.–78
27	Яким Стрив'язький	Лавринова Іваницька з синами	14.01.1579 р. — Арк. 79–80
28	Богущ Заяць, Андрій Зеленський	кн. Костянтин Острозький	14.01.1579 р. — Арк. 80–81
29	Станіслав Петровський, слуга кн. Пронського	Григорій Колмовський	14.01.1579 р. — Арк. 82–83 зв.
30	Василь Древинський, Богущ Заяць	кн. Костянтин Острозький	14.01.1579 р. — Арк. 82–83 зв.
31	Себастьян Лузький, слуга Андрія Романівського (Ф. 27, оп. 1, спр. 6. — Арк. 21 зв.–22)	Єронім Крупський	16.06.1579 р. 40, Арк. 99 зв.–100 зв.
32	Адам Мисевський	Василева Микулицька Федора Козечанка з сином	17.06.1579 р. — Арк. 102 зв.–103

33	Матис Хотилевський, Богуш Заяць, слуги	кн. Костянтин Острозький	17.06.1579 р. — Арк. 106 зв.–107 зв.
34	Яким Стрив'язький, писар гродський, слуга кн. Острозького	Бартош Пепловський	18.06.1579 р. — Арк. 110–110 зв.
35	Себастьян Лузький	Єронім Крупський	18.06.1579 р. — Арк. 110–110 зв.
36	Семен Шабанович	Іван Порванецький	18.06.1579 р. — Арк. 111–111 зв.
37	Яким Стрив'язький	Гаврилова Яковицька	18.06.1579 р. — Арк. 111–111 зв.
38	Василь Козаревський, слуга кн. Юрія Збарзького	кн. Олександр Порицький	18.06.1579 р. — Арк. 112 зв.–113
39	Яким Стрив'язький	Іван Ляховський	18.06.1579 р. — Арк. 112 зв.–113
40	Загоровський Михайло Янович, суддя Люблінського Трибуналу (Ф. 27, оп. 1, спр. 7. — Арк. 26 зв.–27)	Ярофей Гостський з дружиною кн. Катериною Порицькою, Матєєва Левицька Ганна з Порицьких	19.06.1579 р. — Арк. 116 зв.–117
41	Яким Стрив'язький	Федір Загоровський	20.06.1579 р. — Арк. 121–123 зв.
42	Богуш Заяць, Матис Хотилевський	Давид і Тихно Яковицькі	20.06.1579 р. — Арк. 121–123 зв.
43	Федір Калусовський	кн. Януш Збарзький	24.06.1579 р. — Арк. 127 зв.–128
44	Загоровський Михайло Янович	Іван Дегтевський	2.10.1579 р. — Арк. 132–132 зв.
45	Станіслав Лузький	Борзобогатий Красенський, владика луцький	3.10.1579 р. — Арк. 136 зв.
46	Яким Стрив'язький	Іван Ляховський	7.10.1579 р. — Арк. 139–139 зв.
47	Станіслав Петровський, слуга	кн. Олександр Порицький	7.10.1579 р. — Арк. 139–139 зв.
48	Яким Стрив'язький	Данило Попель Новоселецький	8.10.1579 р. — Арк. 141–141 зв.
49	Фронц, слуга її сина Григорія Колмовського	Миколаєва Дубровська Ганна Козечанка	8.10.1579 р. — Арк. 141–141 зв.
50	Яким Стрив'язький	Василева Загоровська кн. Катерина Чорторійська	1.06.1580 р. — Арк. 165 зв.
51	Станіслав Лузький	Станіслав Пашковський з дружиною Богданою Туличовською	2.06.1580 р. — Арк. 166 зв. — 168 зв.
52	Валентій Боровський	Бартош Пепловський	2.06.1580 р. — Арк. 169–171 зв.
53	Адам Мисевський	Єронім Крупський	2.06.1580 р. — Арк. 169–171 зв.
54	Станіслав Лузький	Єронім Крупський	2.06.1580 р. — Арк. 174–174 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 5

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Федір Калусовський	Семен Ласкович Чернчицький	3.10.1578 р. — Арк. 124–127
2	Василь Дворецький, Богуш Заяць, слуги	кн. Костянтин Острозький	3.10.1578 р. — Арк. 124–127
3	Федір Калусовський	Миколаєва Дубровська Ганна Козечанка	3.10.1578 р. — Арк. 127–128 зв.
4	Якуб Климашовський, неосілий	Станіслав Граєвський	4.10.1578 р. — Арк. 130
5	Михайло Линецький	Іванова Шелвовська	10.01.1579 р. — Арк. 145 зв.–147 зв.
6	Андрій Окницький, Фронц Круш	п. Остророгова з синами	9.01.1579 р. — Арк. 147 зв.–153 зв.
7	Станіслав Петровський	кн. Януш Збарзький з сестрою	9.01.1579 р. — Арк. 147 зв.–153 зв.
8	Станіслав Петровський	Федора з Козерад Михайлова Дзялинська	14.01.1579 р. — Арк. 159–161 зв.

9	Матуш Ланевський	Григорій Колмовський	14.01.1579 р. — Арк. 161 зв.–164
10	Богуш Заяць	кн. Ружинські	16.01.1579 р. — Арк. 180 зв.–184
11	Федір Калусовський	Григорій Колмовський	16.01.1579 р. — Арк. 180 зв.–184
12	Яким Стрив'язький	Лавринова Іваницька	21.01.1579 р. — Арк. 187
13	Станіслав Петровський	Григорій Кисіль	21.01.1579 р. — Арк. 188
14	Фалилей Бережецький, слуга	Федора з Козерад Михайлова Дзялинська	15.06.1579 р. — Арк. 193–195
15	Фалилей Бережецький	Федір Шишка з дружиною Ганною Осекровською	19.06.1579 р. — Арк. 205 зв.–210 зв.
16	Богуш Заяць, швагер	Манойло і Іван Болобани Осекровські	19.06.1579 р. — Арк. 205 зв.–210 зв.
17	Яким Стрив'язький	Іван Ляховський	5.10.1579 р. — Арк. 238 зв.–243 зв.
18	Станіслав Петровський, слуга	кн. Олександр Порицький	5.10.1579 р. — Арк. 238 зв.–243

Ф. 27, оп. 1, спр. 6

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Яким Стрив'язький	Ян Вегленський	3.10.1581 р. — Арк. 17 зв.–19 зв.
2	Адам Мисевський	опікуни дітей Івана Сенюти: Василь Древинський, Дмитро Курцевич	3.10.1581 р. — Арк. 17 зв.–19 зв.
3	Яким Стрив'язький	кн. Олександр Порицький	14.06.1582 р. — Арк. 43 зв.–44
4	Михайло Дубницький, війт	кн. Олександрова Вишневецька, Олександра Капустянка	7.06.1583 р. — Арк. 63 зв.–64
5	Петро Добронизький	біскуп луцький і берестейський Вікторин Вербицький	7.06.1583 р. — Арк. 63 зв.–64
6	Дмитро Сторожовецький, слуга	кн. Юр'єва Збаразька	15.06.1583 р. — Арк. 67–68
7	Ян Зеленацький	Ярофєєва Гостька	15.06.1583 р. — Арк. 67–68
8	Іван Бобрикович, писар владики володимирського Феодосія	Бартош Мешковський	3.10.1583 р. — Арк. 78–78 зв.
9	Богуш Заяць	кн. Костянтин Острозький	3.10.1583 р. — Арк. 78 зв.–80
10	Іван Обух Воцатинський	кн. Олександрова Вишневецька, Олександра Капустянка	3.10.1583 р. — Арк. 81 зв.–82 зв.
11	Ян Чернчицький, братанич	Михайло Ласко Чернчицький	12.01.1584 р. — Арк. 101
12	Адам Мисевський	Іван Михайлович Кирдей Мильський Мнішинський	12.01.1584 р. — Арк. 102 зв.–108 зв.
13	Яким Стрив'язький, син його Грицько — слуга Мильського	Олізар Кирдей Мильський	12.01.1584 р. — Арк. 102 зв.–108 зв.
14	Михайло Дубницький, війт	Миколай Граб'я з дружиною Ганною Єронімівною з Крупських	14.01.1584 р. — Арк. 115–119
15	Бартош Мисевський, син Адама	Семен Ласко Чернчицький	15.01.1584 р. — Арк. 119–121 зв.
16	Станіслав Вориський, слуга Сангушків	Михайло Вігонизький	15.01.1584 р. — Арк. 121 зв.–123 зв.
17	Адам Мисевський	кн. Юр'єва Збаразька	15.01.1584 р. — Арк. 121 зв.–123 зв.
18	Яким Стрив'язький	Гаврилова Яковицька	15.01.1584 р. — Арк. 125–126
19	Ян Шостовицький, служебник Андрія Романовського, підстарости	кн. Дмитрова Козечина з синами	3.10.1588 р. — Арк. 148 зв.–150 зв.
20	Григорій Дедеркало	кн. Ян Збаразький	3.10.1588 р. — Арк. 148 зв.–150 зв.

21	Богуш Заяць	Кн. Роман Сангушкович	5.10.1588 р. — Арк. 151–151 зв.
22	Станіслав Кандиба, писар гродський володимирський	Адам Шембель	7.10.1588 р. — Арк. 210 зв.–212 зв.
23	Богуш Заяць	Кн. Роман Сангушкович	7.10.1588 р. — Арк. 210 зв.–212 зв.
24	Станіслав Кандиба	Олександр Бокій Кобровський	7.10.1588 р. — Арк. 212 зв.–215 зв.
25	Ян Шостовицький, слуга	кн. Дмитрова Козечина з синами	7.10.1588 р. — Арк. 212 зв.–215 зв.

Ф. 27, оп.1, спр. 7

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Михайло Линевський	кн. Григор'єва Ружинська	10.01.1590 р. — Арк. 15 зв.–17 зв.
2	Ян Шостовицький	Василь Гулевич	10.01.1590 р. — Арк. 15 зв.–17 зв.
3	Михайло Марковський	Кирикова Дривинська	10.01.1590 р. — Арк. 29 зв.–30
4	Андрій Черневський	Андрій Павловський	10.01.1590 р. — Арк. 30–31 зв.
5	Іван Бобрикович	Ян Белинський	10.01.1590 р. — Арк. 30–31 зв.
6	Іван Яковицький, Ян Шостовицький	Ян Кисіль	11.01.1590 р. — Арк. 33–34
7	Іван Яковицький	кн. Григорій Сангушкович Кошерський	11.01.1590 р. — Арк. 34–35
8	Андрій Черневський, Ждан Миронович, слуги	Андрій Фірлей з дружиною Барбарою Козинською	12.01.1590 р. — Арк. 40–44 зв.
9	Іван Бобрикович	Григорій Колмовський	12.01.1590 р. — Арк. 40–44 зв.
10	Себаст'ян Лузький	Іван Ляховський	13.01.1590 р. — Арк. 45–46
11	Іван Бобрикович	Гнівошева Калусовська	12.01.1590 р. — Арк. 40–44 зв.
12	Ян Шостовицький	Дем'ян Павлович, суддя гродський	13.01.1590 р. — Арк. 46–46 зв.
13	Іван Бобрикович	кн. Олександрова Вишневецька	13.01.1590 р. — Арк. 47 зв.–48
14	Андрій Дахнович	Ян і Войцех Маковецькі	13.01.1590 р. — Арк. 47 зв.–48
15	Станіслав Кандиба, Андрій Дахнович	Адам Хребтович з дружиною	15.01.1590 р. — Арк. 74–74 зв.
16	Прокоп Бережницький, Богуш Заяць, слуги	кн. Роман Сангушко	15.01.1590 р. — Арк. 74–74 зв.
17	Іван Овлочимський, Ян Шостовицький	Ян Светицький, ловчий холмський	15.01.1590 р. — Арк. 78–78 зв.
18	Іван Бобрикович	Григорій Колмовський	15.01.1590 р. — Арк. 79–93
19	Андрій Черневський, Ждан Миронович, слуги	Андрій Фірлей з дружиною Барбарою Козинською	15.01.1590 р. — Арк. 79–93
20	Станіслав Кандиба, Андрій Дахнович	Олександр Кобровський	15.01.1590 р. — Арк. 93–97 зв.
21	Іван Бобрикович	Станіславова Хмелевська	15.01.1590 р. — Арк. 93–97 зв.
22	Андрій Дахнович	Войтех Маковецький	19.01.1590 р. — Арк. 187–191
23	Микола Суліковський, Ян Пилитовський	кн. Януш Заславський	17.06.1592 р. — Арк. 214–215
24	Іван Бобрикович, Манойло Болобан	Григорій Колмовський	18.06.1592 р. — Арк. 217 зв.–218
25	Іван Бобрикович	Богдан Солтан	18.06.1592 р. — Арк. 235 зв.–237 зв.
26	Ян Пилитовський	Олізарова Кирдеева Мильська	18.06.1592 р. — Арк. 239 зв.–240 зв.

27	Андрій Черневський	Криштоф Рей	18.06.1592 р. — Арк. 239 зв.–240 зв.
28	Ян Пилитовський	Юрій Овлочимський	18.06.1592 р. — Арк. 244 зв.–247
29	Андрій Черневський	Андрій Фірлей	18.06.1592 р. — Арк. 247–248 зв.
30	Петро Линеvський	Григорій Колмовський	18.06.1592 р. — Арк. 249–250 зв.
31	Андрій Черневський	Андрій Осовецький	20.06.1592 р. — Арк. 277–279
32	Лаврин Кглазовський	Кн. Григорій Сангушкович Кошарський	20.06.1592 р. — Арк. 277–279
33	Андрій Черневський	Симон Аведик	20.06.1592 р. — Арк. 280–282
34	Петро Линеvський	Олександр Загоровський	20.06.1592 р. — Арк. 280–282
35	Ян Пилитовський	Малхер Овлочимський	22.06.1592 р. — Арк. 307–311 зв.
36	Іван Бобрикович	Кн. Олександра Пороцька	22.06.1592 р. — Арк. 312–313
37	Петро Линеvський	Томила Дубницька	22.06.1592 р. — Арк. 327 зв.–330 зв.
38	Петро Линеvський	Семен Козловський і Свищовський	23.06.1592 р. — Арк. 345 зв.–347 зв.
39	Андрій Дахнович	Марк Собеський	23.06.1592 р. — Арк. 345 зв.–347 зв.
40	Іван Бобрикович	Марковські	23.06.1592 р. — Арк. 353 зв.–359 зв.
41	Андрій Дахнович	Іван Обух Воцатинський	23.06.1592 р. — Арк. 366 зв.–368 зв.
42	Андрій Черневський	Матей Викгнанський	23.06.1592 р. — Арк. 366 зв.–368 зв.
43	Лавринец Могильницький	Криштоф Витвинський	23.06.1592 р. — Арк. 373–377 зв.
44	Іван Бобрикович	Григорій Кисіль Низкиницький	23.06.1592 р. — Арк. 378–380 зв.
45	Андрій Черневський	Марковські	25.06.1592 р. — Арк. 384 зв.–387 зв.
46	Іван Бобрикович, Андрій Дахнович	Яцко Бутович	25.06.1592 р. — Арк. 389 зв.–390
47	Ян Пилитовський	Іван Хрiницький	25.06.1592 р. — Арк. 389 зв.–390
48	Іван Бобрикович	Михайло Ласко	25.06.1592 р. — Арк. 397–399 зв.
49	Ян Пилитовський	Кн. Федорові Чорторийські	25.06.1592 р. — Арк. 399 зв.–402
50	Іван Бобрикович	Богдан Туминський, підсудок берестейський	26.06.1592 р. — Арк. 408–409 зв.
51	Андрій Дахнович	Яцко Друзький	26.06.1592 р. — Арк. 419 зв.–421
52	Андрій Черневський	Федір Солтан, писар земський володимирський	26.06.1592 р. — Арк. 419 зв.–421
53	Іван Бобрикович	Кн. Олександра Вишневецька	26.06.1592 р. — Арк. 421–421 зв.
54	Андрій Дахнович	Іван Ляховський	27.06.1592 р. — Арк. 436–437 зв.
55	Ян Пилитовський	Каспер Клодинський	27.06.1592 р. — Арк. 436–437 зв.
56	Андрій Дахнович	Дем'ян Павлович	27.06.1592 р. — Арк. 440–440 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 8

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Ян Пилитовський	Матєва Левицька	28.01.1593 р. — Арк. 10 зв.
2	Бартош Мисевський	Станіслав Садовський	7.07.1593 р. — Арк. 45–46 зв.
3	Бартош Мисевський	Михайло Крук	7.07.1593 р. — Арк. 49 зв.–50
4	Бартош Мисевський	Скретуський	7.07.1593 р. — Арк. 52 зв.–53
5	Ян Пилитовський	Іван Болобан	7.07.1593 р. — Арк. 53 зв.–54 зв.

6	Іван Бобрикович	Яцко Воютинський	7.07.1593 р. — Арк. 53 зв.—54 зв.
7	Іван Бобрикович	Кн. Олександра Порицька	8.07.1593 р. — Арк. 63 зв.—64
8	Бартош Мисевський	Марковські	8.07.1593 р. — Арк. 77–78 зв.
9	Іван Бобрикович	Кн. Януш Заславський	8.07.1593 р. — Арк. 77–78 зв.
10	Бартош Мисевський	Мартин Войцеховський	8.07.1593 р. — Арк. 83–86 зв.
11	Іван Бобрикович	Костюшковичі Хоболтовські	8.07.1593 р. — Арк. 83–86 зв.
12	Іван Бобрикович	Кн. Андрієва Курбська	8.07.1593 р. — Арк. 96–103 зв.
13	Ян Стемпковський, Ждан Миронович	Андрій Фірлей	8.07.1593 р. — Арк. 96–103 зв.
14	Бартош Мисевський	Андрій Черневський	8.07.1593 р. — Арк. 103 зв.—105
15	Іван Бобрикович	Дем'ян Павлович	8.07.1593 р. — Арк. 103 зв.—105
16	Іван Бобрикович	Михайло Мелешко Микулицький	8.07.1593 р. — Арк. 106 зв.—107 зв.
17	Ян Пилитовський	Петро Пенковський	8.07.1593 р. — Арк. 106 зв.—107 зв.
18	Ян Стемпковський	Василь Гулевич	9.07.1593 р. — Арк. 111–115
19	Ян Пилитовський	Кн. Януш Заславський	9.07.1593 р. — Арк. 111–115
20	Ян Пилитовський	Каспер Клодинський	9.07.1593 р. — Арк. 119–126 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 9

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Андрій Дахнович	Ольбрехт Лисаковський	15.06.1595 р. — Арк. 1–4 зв.
2	Станіслав Шашевський	Станіслав Граєвський	15.06.1595 р. — Арк. 1–4 зв.
3	Павло Реховський	Кн. Порицькі	15.06.1595 р. — Арк. 4 зв.—8 зв.
4	Іван Бобрикович	Іван Ляховський	15.06.1595 р. — Арк. 4 зв.—8 зв.
5	Федір Бруяко, писар гродський кременецький, слуга	Кн. Януш Збаразький	15.06.1595 р. — Арк. 10–11
6	Іван Бобрикович	Кн. Григорій Сангушкович Кошарський	15.06.1595 р. — Арк. 11–15 зв.
7	Андрій Дахнович	Якуб Лисаковський	15.06.1595 р. — Арк. 16–19
8	Станіслав Шашевський	Єронім Дубровський	15.06.1595 р. — Арк. 23 зв.—24 зв.
9	Станіслав Шашевський	Михайло Оранський	15.06.1595 р. — Арк. 25–28 зв.
10	Андрій Дахнович	Мартин Жулинський	15.06.1595 р. — Арк. 25–28 зв.
11	Станіслав Шашевський	Лукаш Скоморовський	16.06.1595 р. — Арк. 34–36
12	Павло Реховський	Кн. Олександра Романівна Сангушківна Янушева Заславська	16.06.1595 р. — Арк. 36–37 зв.
13	Іван Бобрикович	Кн. Дмитро Курцевич	16.06.1595 р. — Арк. 42–44
14	Іван Бобрикович	Олександр Семашко	16.06.1595 р. — Арк. 44–45 зв.
15	Іван Бобрикович	Федір Загоровський	16.06.1595 р. — Арк. 47 зв.—50 зв.
16	Іван Бобрикович	Сергієва Черкаська Ганна з Яковицьких	16.06.1595 р. — Арк. 51–52
17	Іван Бобрикович	Кн. Олександра Вишневецька	16.06.1595 р. — Арк. 55–56
18	Павло Реховський	Федір Яковицький	16.06.1595 р. — Арк. 56–58 зв.
19	Іван Бобрикович	Яків Яковицький	16.06.1595 р. — Арк. 56–58 зв.
20	Павло Реховський	Іванова Одинцова Маруша Шпаківська	17.06.1595 р. — Арк. 63–63 зв.
21	Андрій Дахнович	Василь Гулевич	23.10.1595 р. — Арк. 106–111 зв.

22	Андрій Черневський	Андрій Фірлей	24.10.1595 р. — Арк. 118–121 зв.
22	Василь Хоєнський, писар грод-ський холмський, слуга	Микола Угровецький, староста холмський	24.10.1595 р. — Арк. 118–121 зв.
23	Андрій Дахнович	Лисаковські	24.10.1595 р. — Арк. 129 зв.–132 зв.
24	Павло Реховський	Овлочимський	25.10.1595 р. — Арк. 138 зв.–140
25	Андрій Черневський, Павло Реховський	Грасвські з опікунами Клодинськими	25.10.1595 р. — Арк. 144 зв.–147
26	Андрій Дахнович	Іван Ляховський	25.10.1595 р. — Арк. 144 зв.–147
27	Матіяш Іваницький	Федір Загоровський	25.10.1595 р. — Арк. 147–149
28	Андрій Велеггорський	Мартин Войтеховський	25.10.1595 р. — Арк. 151–153
29	Ян Пентковський	Михайлова Загоровська	25.10.1595 р. — Арк. 153–154
30	Матіяш Іваницький	Матей Викгнанський	25.10.1595 р. — Арк. 163 зв.–167
31	Іван Бобрикович	Федір Богданович Костюшкович Хоболтовський	25.10.1595 р. — Арк. 167–170
32	Матіяш Іваницький	Лаврин Іваницький	26.10.1595 р. — Арк. 193–195 зв.
33	Матіяш Іваницький	Яцко Андрузький, Андрій Ласко Чернчицький	26.10.1595 р. — Арк. 193–195 зв.
34	Андрій Дахнович	Іван Обух Воцатинський	26.10.1595 р. — Арк. 207–208 зв.
35	Матіяш Іваницький	Андрій Мшальський	27.10.1595 р. — Арк. 227–229
36	Іван Бобрикович	Кн. Олександрова Вишневецька	30.01.1596 р. — Арк. 283 зв.–285 зв.
37	Микола Заяць	Матєєва Левицька	30.01.1596 р. — Арк. 294–295
38	Іван Бобрикович	Іпатій Потій	31.01.1596 р. — Арк. 326–327 зв.
39	Іван Бобрикович	Ян Свентицький	1.02.1596 р. — Арк. 336–339 зв.
40	Павло Реховський	Янова Лагодовська	1.02.1596 р. — Арк. 339 зв.–341 зв.
41	Мартин Кратович	Андрій Дахнович	1.02.1596 р. — Арк. 339 зв.–341 зв.
42	Іван Бобрикович	Андрій Тризна	1.02.1596 р. — Арк. 350–353
43	Андрій Черневський	Андрій Павловський	1.02.1596 р. — Арк. 350–353
44	Андрій Черневський	Федір Гулевич Воютинський	1.02.1596 р. — Арк. 359–361
45	Микола Заяць	Михайлова Загоровська	1.02.1596 р. — Арк. 363–365
46	Станіслав Яцковський	Якуб Лисаковський	1.02.1596 р. — Арк. 376 зв.–378
47	Станіслав Яцковський	біскуп луцький	1.02.1596 р. — Арк. 358 зв.–359
48	Адам Ганський	Микола Угровецький	1.02.1596 р. — Арк. 379 зв.–381 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 10

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Андрій Черневський	Федір Гулевич Воютинський	4.07.1596 р. — Арк. 25–25 зв.
2	Станіслав Яцковський	Патрикій Окорський	4.07.1596 р. — Арк. 39–40
3	Іван Бобрикович	Іпатій Потій	4.07.1596 р. — Арк. 59 зв.–60
4	Войтех Боболь	Кн. Юрій Чорторійський	4.07.1596 р. — Арк. 59 зв.–60
5	Андрій Черневський	Кн. Маруша Збаразька	4.07.1596 р. — Арк. 62
	Андрій Черневський	Кн. Петро і Януш Збаразькі	4.07.1596 р. — Арк. 63–66
6	Микола Граб'я	Миколаєва Іваницька	4.07.1596 р. — Арк. 73–75
7	Павло Реховський	Адам Новоселецький	4.07.1596 р. — Арк. 85–85 зв.
8	Богуш Заяць	Семен Костюшкович Хоболтовський	4.07.1596 р. — Арк. 86–86 зв.

9	Матіяш Іваницький	Обухи Вошатинські	5.07.1596 р. — Арк. 109–110 зв.
10	Павло Реховський	Кикольський	5.07.1596 р. — Арк. 113–116 зв.
11	Матіяш Іваницький	Кн. Олександр Пронський	5.07.1596 р. — Арк. 113–116 зв.
12	Іван Бобрикович	Кн. Дмитро Курцевич	5.07.1596 р. — Арк. 125–126 зв.
13	Павло Реховський	Кн. Януш Заславський	5.07.1596 р. — Арк. 126 зв.–128
14	Микола Заяць, Войтех Боболь	Матеева Левицька	5.07.1596 р. — Арк. 130–133 зв.
15	Андрій Черневський	Кн. Порицькі	5.07.1596 р. — Арк. 130–133 зв.
16	Андрій Черневський	Олексій Скретуський	6.07.1596 р. — Арк. 143 зв.– 145 зв.
17	Іван Бобрикович	Микола Трацевський	10.06.1598 р. — Арк. 230 зв.–232
18	Станіслав Блонський	Андрій Фірлей	10.06.1598 р. — Арк. 230 зв.–232
19	Матіяш Іваницький	Андрій Дипултицький	10.06.1598 р. — Арк. 234 зв.– 235 зв.
20	Ян Заблоцький, слуга Федора Загоровського (Ф. 27, оп. 1, спр. 11. — Арк. 184–185 зв.	Барбара Папроцька	10.06.1598 р. — Арк. 252 зв.– 254
21	Іван Бобрикович	Кн. Януш Острозький	10.06.1598 р. — Арк. 276–277 зв.
22	Іван Бобрикович	Бенедикт Матушевський	11.06.1598 р. — Арк. 294–297 зв
23	Андрій Черневський	Кн. Олександрова Капустянка	11.06.1598 р. — Арк. 294–297 зв
24	Іван Бобрикович	Потомки Іван Гулевича	11.06.1598 р. — Арк. 300–301 зв.
25	Павло Реховський	Михайло Болгарин	11.06.1598 р. — Арк. 300–301 зв.
26	Андрій Дахнович	Андрій Висковський	12.06.1598 р. — Арк. 318–319 зв.
27	Матіяш Іваницький	Григорій Кисіль	12.06.1598 р. — Арк. 318–319 зв.
28	Мартин Кратович, неосілий (Ф. 27, спр. 12. — Арк. 351 зв.–352)	Кн. Маруша Збаразька	12.06.1598 р. — Арк. 326–330
29	Войтех Боболь	Кн. Юрій Чорторійський	12.06.1598 р. — Арк. 326–330
30	Іван Бобрикович	Адам Новоселецький	12.06.1598 р. — Арк. 340–341
31	Станіслав Луковський	Ян Модринський	12.06.1598 р. — Арк. 340–341
32	Андрій Дахнович	Мартинова Поплавська з си- нами	12.06.1598 р. — Арк. 368–371
33	Матіяш Іваницький	Адамова Прусинівська	12.06.1598 р. — Арк. 368–371
34	Андрій Дахнович	Дем'ян Павлович	12.06.1598 р. — Арк. 379 зв.
35	Матіяш Іваницький	Ян Яковицький	13.06.1598 р. — Арк. 402–405 зв.
36	Павло Реховський	Семен Костюшкович Хоболтов- ський	13.06.1598 р. — Арк. 402–405 зв.
37	Андрій Дахнович	Василь Гулевич	16.06.1598 р. — Арк. 406–409 зв.
38	Абрам Линевський	Григорій Колмовський	16.06.1598 р. — Арк. 414–416 зв.
39	Андрій Дахнович	Дем'ян Павлович	16.06.1598 р. — Арк. 414–416 зв.
40	Станіслав Луковський	Ян Загоровський	16.06.1598 р. — Арк. 432 зв.– 437 зв.
41	Богуш Засць, Мартин Кратович	Кн. Маруша Збаразька	16.06.1598 р. — Арк. 432 зв.– 437 зв.
42	Ян Заблоцький	Перевиські	16.06.1598 р. — Арк. 469–469 зв.
43	Іван Бобрикович	Кн. Григорій Сангушкович Ко- шерський	16.06.1598 р. — Арк. 469–469 зв.
44	Андрій Дахнович	Якуб Лисаковський	16.06.1598 р. — Арк. 475–477
45	Матіяш Іваницький	Ян Гоголевський	16.06.1598 р. — Арк. 477
46	Станіслав Яцковський	Ян Даменський	16.06.1598 р. — Арк. 486–488
47	Павло Реховський	Кн. Януш Заславський з дру- жиною	16.06.1598 р. — Арк. 486–488
48	Андрій Дахнович	Василь Гулевич	17.06.1598 р. — Арк. 489 зв.–490
49	Матіяш Іваницький	Андрій Лецинський	17.06.1598 р. — Арк. 489 зв.–490
50	Андрій Дахнович	Андрій Фірлей	17.06.1598 р. — Арк. 489 зв.–490
51	Станіслав Блонський	Фрідріх Підгороденський	17.06.1598 р. — Арк. 489 зв.–490
52	Павло Реховський	Матисова Рожчичова Раїна Да- менська	17.06.1598 р. — Арк. 514 зв.– 515

53	Андрій Дахнович	Іванова Болобанова	17.06.1598 р. — Арк. 514 зв.–515
54	Андрій Черневський	Андрій Павлович	18.06.1598 р. — Арк. 528–528 зв.
55	Павло Реховський	Кн. Адам Вишневецький	18.06.1598 р. — Арк. 549–550
56	Матіяш Іваницький	Григорій Кисіль	18.06.1598 р. — Арк. 551 зв.–552 зв.
57	Андрій Черневський	Криштоф Поплавський	18.06.1598 р. — Арк. 551 зв.–552 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 11

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Станіслав Блонський	Микола Небялко	22.10.1598 р. — Арк. 7 зв.–8
2	Ян Заблоцький	Раїна Рожчичова, у дівочтві Даменська	22.10.1598 р. — Арк. 9–10
3	Матіяш Іваницький	Андрій Заленський	22.10.1598 р. — Арк. 20–23 зв.
4	Мартин Кратович	Григорій Сенюта	22.10.1598 р. — Арк. 20–23 зв.
5	Андрій Дахнович	Ян Курцевич	22.10.1598 р. — Арк. 25 зв.–26 зв.
6	Абрам Линецький	Григорій Колмовський	22.10.1598 р. — Арк. 42–47 зв.
7	Станіслав Яцковський	Ян Модринський	22.10.1598 р. — Арк. 47 зв.–52 зв.
8	Войтех Бобол	Кн. Катерина Чорторійська	22.10.1598 р. — Арк. 55–56 зв.
9	Андрій Дахнович	Федір Загоровський, Василь Гулевич	23.10.1598 р. — Арк. 58 зв.–61 зв.
10	Павло Реховський	Адам Прусиновський	23.10.1598 р. — Арк. 77 зв.–80 зв.
11	Андрій Дахнович	Станіслав Кандиба	23.10.1598 р. — Арк. 77 зв.–80 зв.
12	Андрій Дахнович	Стефан Шолуха	23.10.1598 р. — Арк. 80 зв.–81 зв.
13	Матіяш Іваницький	Андрій Лещинський	23.10.1598 р. — Арк. 95 зв.–97 зв.
14	Павло Реховський	Ласки Чернчицькі	23.10.1598 р. — Арк. 103–104
15	Андрій Черневський	Маруша Іванова Чернчицька	23.10.1598 р. — Арк. 103–104
16	Іван Яковицький, Мартин Кратович	Кн. Барбара Збаразька з Козинських	23.10.1598 р. — Арк. 104 зв.–110
17	Станіслав Яцковський	Ян Древинський	23.10.1598 р. — Арк. 137 зв.–139 зв.
18	Войтех Станішевський, постійно при князю (слуга?)	Кн. Григорій Сангушкович Кошерський	24.10.1598 р. — Арк. 154–155
19	Андрій Дахнович	Микола Волинець	24.10.1598 р. — Арк. 157 зв.–159 зв.
20	Ян Заблоцький	Брати Даменські	24.10.1598 р. — Арк. 178 зв.–179 зв.
21	Матіяш Іваницький	Григорій Кисіль Низкиницький	24.10.1598 р. — Арк. 180 зв.–183 зв.
22	Андрій Дахнович	Дем'ян Павлович	24.10.1598 р. — Арк. 180 зв.–183 зв.
23	Матіяш Іваницький	Опікуни дітей Яна Сметанки	24.10.1598 р. — Арк. 191–192 зв.
24	Андрій Дахнович	Матєєва Левицька з синами	24.10.1598 р. — Арк. 192 зв.–195
25	Абрам Линецький	Станіслав Кандиба	26.10.1598 р. — Арк. 204 зв.–205 зв.
26	Абрам Линецький	Михайло Мелешко Микулицький	26.10.1598 р. — Арк. 206–208
27	Янова Билкевичовна	Андрій Дахнович	26.10.1598 р. — Арк. 208–209
28	Іван Бобрикович	Станіслав Вориський	26.10.1598 р. — Арк. 209–211
29	Матіяш Іваницький	Юрій Овлочимський	27.10.1598 р. — Арк. 215 зв.–218 зв.

30	Микола Пашковський	Кн. Григорій Сангушкович Кошарський	27.10.1598 р. — Арк. 218 зв.—219 зв
31	Станіслав Луковський	Ян Модринський	27.10.1598 р. — Арк. 219 зв.—222
32	Іван Бобрикович	Ян Светицький	27.10.1598 р. — Арк. 222–224
33	Микола Пашковський	Потомки Єроніма Крупського	27.10.1598 р. — Арк. 222–224
34	Лаврин Іваницький	Матіяш Іваницький	27.10.1598 р. — Арк. 224–225
35	Ян Даменський, Ян Заблоцький	Матисова Рожчичова	27.10.1598 р. — Арк. 227–228 зв.
36	Андрій Черневський	Михайло Оранський	27.10.1598 р. — Арк. 230 зв.—232 зв.
37	Станіслав Луковський	Катерина Рудницька	27.10.1598 р. — Арк. 230 зв.—232 зв.
38	Матіяш Іваницький	Кн. Козеки	27.10.1598 р. — Арк. 268 зв.—271 зв.
39	Матіяш Іваницький	Потомки Вінцента Бартуля	27.10.1598 р. — Арк. 289–291 зв.
40	Андрій Дахнович	Михайлова Малинська	30.01.1599 р. — Арк. 318 зв.—321
41	Павло Реховський	Ян Малинський	30.01.1599 р. — Арк. 318 зв.—321
42	Андрій Дахнович	Станіслав Кандиба	30.01.1599 р. — Арк. 324 зв.—327 зв.
43	Ян Заблоцький	Петро Черниковський	1.02.1599 р. — Арк. 384–386 зв.
44	Павло Реховський	Кн. Юрій Чорторійський	1.02.1599 р. — Арк. 384–386 зв.
45	Станіслав Блонський	Андрій Осовецький	1.02.1599 р. — Арк. 401–402 зв.
46	Ян Заблоцький	жид	3.02.1599 р. — Арк. 453 зв.
47	Семен Заленський	Богдан Перевеский	3.02.1599 р. — Арк. 453 зв.
48	Ян Заблоцький	Григорій Кисіль Низкиницький	4.02.1599 р. — Арк. 480 зв.—483
50	Фронц Маковецький	Григорій Колмовський	4.02.1599 р. — Арк. 505 зв.—508 зв.
51	Андрій Дахнович	Ольбрехт Лисаковський	5.02.1599 р. — Арк. 565 зв.—567
52	Павло Реховський	Діти Станіслава Граєвського з опікуном	5.02.1599 р. — Арк. 565 зв.—567
53	Ян Заблоцький	Петро Черниковський	5.02.1599 р. — Арк. 573 зв.
54	Андрій Дахнович	Ян Свирський	5.02.1599 р. — Арк. 587 зв.

Ф. 27, оп. 1, спр. 12

№	Ім'я уповноваженого та його стосунок до підзахисного	Особа підзахисного	Дата і джерело
1	Станіслав Блонський, слуга	Андрій Фірлей	1.07.1599 р. — Арк. 28 зв.—29 зв.
2	Михайло Линецький	Андрій Черневський	3.07.1599 р. — Арк. 40–40 зв.
3	Павло Реховський	Станіслав Раєцький	3.07.1599 р. — Арк. 45–47 зв.
4	Микола Пашковський	Кн. Григорій Сангушкович Кошарський	3.07.1599 р. — Арк. 71 зв.—75
5	Павло Реховський	Адам Прусиновський	3.07.1599 р. — Арк. 90 зв.—93 зв.
6	Ян Заблоцький	Молинські	3.07.1599 р. — Арк. 101–103 зв.
7	Ян Заблоцький	Юрій Петровський	3.07.1599 р. — Арк. 105–109
8	Малхер Вигнанський	Матей Вигнанський	3.07.1599 р. — Арк. 105–109
9	Андрій Дахнович	Дем'ян Павлович	5.07.1599 р. — Арк. 121–124
10	Павло Реховський	Якуб Кгроновський	5.07.1599 р. — Арк. 121–124
11	Іван Бобрикович	Іпатій Потій	5.07.1599 р. — Арк. 129–132
12	Микола Пашковський, приятель Андрія Черневського, заміняє його	Марина Загоровська, княжна Збаразька	5.07.1599 р. — Арк. 129–132

13	Андрій Дахнович	Якуб Лисаковський	5.07.1599 р. — Арк. 163–163 зв.
14	Іван Бобрикович	Ян Светицький	5.07.1599 р. — Арк. 167 зв.–169 зв.
15	Матіяш Іваницький	Василь Загоровський	6.07.1599 р. — Арк. 170 зв.–172
16	Станіслав Блонський	Якуб Козицький	6.07.1599 р. — Арк. 172–172 зв.
17	Станіслав Ворисський	Кн. Ружинські	6.07.1599 р. — Арк. 172–172 зв.
18	Станіслав Блонський	Андрій Осовецький	6.07.1599 р. — Арк. 185–187 зв.
19	Ян Заблоцький	Пані Раболинська	6.07.1599 р. — Арк. 191 зв.–193 зв.
20	Микола Пашковський, Роман Соловицький	Янова Скашовська	6.07.1599 р. — Арк. 194–194 зв.
21	Микола Пашковський	Барбара Бзовська	6.07.1599 р. — Арк. 202–203 зв.
22	Іван Бобрикович	Іпатій Потій	7.07.1599 р. — Арк. 214 зв.
23	Іван Бобрикович	Калусовські	7.07.1599 р. — Арк. 216 зв.–217 зв.
24	Андрій Дахнович	Андрій Висковський	22.10.1599 р. — Арк. 252 зв.–253 зв.
25	Андрій Дахнович	Василь Гулевич	22.10.1599 р. — Арк. 253 зв.
26	Андрій Дахнович	Якуб Лисаковський	23.10.1599 р. — Арк. 270 зв.–273 зв.
27	Ян Белинський	Костянтин Колпитовський	25.10.1599 р. — Арк. 289–289 зв.
28	Станіслав Яцковський	Федорова Загоровська	25.10.1599 р. — Арк. 298 зв.–300 зв.
29	Андрій Дахнович	Загоровські	25.10.1599 р. — Арк. 300 зв.–302 зв.
30	Андрій Дахнович	Марко Жоравницький	25.10.1599 р. — Арк. 305–307 зв.
31	Іван Бобрикович	Потій з капітулою	25.10.1599 р. — Арк. 314–320
32	Павло Реховський	Кн. Катерина Чорторійська Василева Загоровська	25.10.1599 р. — Арк. 314–320
33	Матіяш Іваницький	Юрій Овлочимський	25.10.1599 р. — Арк. 325 зв.–327
34	Станіслав Блонський, слуга	Андрій Фірлей	25.10.1599 р. — Арк. 330 зв.–331 зв.
35	Андрій Дахнович	Андрієва Закгурська	26.10.1599 р. — Арк. 334 зв.–335 зв.
36	Семен Заленський	Кн. Олександрова Капустянка	26.10.1599 р. — Арк. 334 зв.–335 зв.
37	Іван Бобрикович	Михайло Оранський	26.10.1599 р. — Арк. 335 зв.–337
38	Андрій Дахнович	Григорій Кисіль	26.10.1599 р. — Арк. 335 зв.–337
39	Павло Реховський	Адам Прусинівський	27.10.1599 р. — Арк. 338–339 зв.
40	Іван Бобрикович	Павло Богушевич	27.10.1599 р. — Арк. 338–339 зв.
41	Андрій Дахнович	Григорій Колмовський	27.10.1599 р. — Арк. 339 зв.–342
42	Павло Реховський	Адам Прусинівський	27.10.1599 р. — Арк. 346–347
43	Ян Заблоцький	Мартінова Поплавська	27.10.1599 р. — Арк. 346–347
44	Мартин Кратович	Ян Бзицький	27.10.1599 р. — Арк. 346–347
45	Ян Заблоцький	Маноїло Болобан	27.10.1599 р. — Арк. 368